

В. В. ПУСТОВОЙЧЕНКО

УДК 372.3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ
«МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ
ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

Миколаїв – 2023

Пустовойченко В. В. Методичні рекомендації до курсу «Методика організації зображувальної діяльності дітей дошкільного віку» / Укладач Пустовойченко В. В. Миколаїв, 2023. 92 с.

Рецензенти:

1. Лісовська Т. А., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського
2. Мікрюкова К. О., викладач вищої категорії, голова циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В. О. Сухомлинського»

Методичні рекомендації з курсу «Методика організації зображувальної діяльності дітей дошкільного віку» складено відповідно до навчального плану та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта. Методичні рекомендації складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, завдань та вимог до підсумкових модульних робіт і до екзамену, списку рекомендованої літератури.

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою (протокол № 3 від 28.12.2022 року), педагогічною радою ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені Василя Сухомлинського (протокол № 4 від 12.01.2023 року).

© Пустовойченко В. В. 2023

© ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В.О. Сухомлинського», 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРЕДМЕТНОМУ МАЛЮВАННЮ	6
Тема 1. Аналіз досліджень науковців з проблеми навчання дошкільників предметного малювання	6
Тема 2. Особливість предметного малювання та його види	10
Тема 3. Особливості навчання предметного малювання дітей молодшого віку	17
Тема 4. Методика навчання створення зображення дітьми середньої групи	19
Тема 5. Особливість та завдання навчання предметного малювання дітей старшої групи	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	42
Тема 6. Особливість сюжетного малювання в ЗДО	42
Тема 7. Види і форми організації занять з сюжетного малювання	46
Тема 8. Підготовка дітей до сюжетного малювання	53
Тема 9. Сюжетне малювання в середній групі	59
Тема 10. Особливості навчання сюжетному малюванню дітей старшої групи	63
Тема 11. Методи та прийоми навчання сюжетного малювання	72
РОЗДІЛ 3. НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ	77
Тема 12. Особливість та завдання з декоративного малювання	77
Тема 13. Декоративне малювання в середній групі	79
Тема 14. Навчання декоративного малювання дітей старшої групи	84
Орієнтовні питання до іспиту	87
Практичні завдання	89
Рекомендована література	91

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку дошкільної педагогіки проблему дитячої творчості неможливо розглянути окремо від навчання зображувальної діяльності.

Малювання стало засобом образного пізнання дітьми оточуючого, виховання відношення до зображувальної діяльності, засобом всебічного розвитку особистості дитини. В процесі малювання в дитини розвивається спостережливість, естетичні сприйняття, емоції, художній смак, творчі здібності та вміння, дитина прагне створювати щось красиве.

Заняття з малювання розвиває вміння бачити прекрасне в оточуючому світі, в творах мистецтва. Мета вивчення нормативної дисципліни: психолого-педагогічна та методична підготовка майбутніх фахівців до здійснення художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва і образотворчої діяльності.

Цілі курсу: - усвідомлення студентами сутності образотворчого мистецтва та його ролі в духовному становленні особистості;

- творче оволодіння досягненнями вітчизняної та зарубіжної методики ;
- ознайомлення з надбаннями педагогічних традицій українського народу;
- опанування теорією і практикою формування готовності дитини до образотворчої діяльності;
- формування у студентів практичних умінь і навичок з видів образотворчого мистецтва;
- визначення суттєвих особливостей творчої діяльності дітей та умов сприятливих для її активізації.

Навчаючись малюванню дитина досягає значних успіхів в зображенні предметів і набуває нових якостей (увага, витримка, старанність тощо) особливості, що відіграють важливу роль в підготовці її до школи.

Слід враховувати, що позитивний вплив предметного малювання на особистість дитини здійснюється лише за умови правильної організації цього виду діяльності.

Методичні рекомендації розроблено таким чином, щоб підготувати майбутніх фахівців до здійснення художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва і образотворчої діяльності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРЕДМЕТНОМУ МАЛЮВАННЮ

Тема 1. Аналіз досліджень науковців з проблеми навчання дошкільників малюванню

Зображувальна діяльність дитини давно привертає увагу психологів.

Кожен з видів образотворчої діяльності має свої можливості і засоби для зображення предметів і явищ, в сукупності даючи можливість відобразити дійсність багатообразно і різносторонньо. На сьогодні виділяють такі види зображувальної діяльності дошкільників, як малювання, аплікація, ліплення, конструювання.

Малювання - складніший ніж ліплення і аплікація засіб зображення. Малювання стало засобом образного пізнання дітьми оточуючого, виховання відношення до зображувальної діяльності, засобом всебічного розвитку особистості дитини. В процесі малювання в дитини розвивається спостережливість, естетичні сприйняття, емоції, художній смак, творчі здібності та вміння, дитина прагне створювати щось красиве.

Видатні педагоги минулого Я. Коменський, Ф. Фребель, Песталоцці надавали великого значення дитячому малюванню. Навчання дітей малюванню розглядалося як підготовка руки і ока до письма, як перша сходинка загальної системи навчання образотворчості. Цілеспрямований інтерес дослідників до дитячого малюнка виник у 80-ті - 90-ті роки 19 ст. це праці психолога Преєра «Душа дитини», етнографа Г. Ріхарда «Малюнки первісних народів» та ін.

З кінця XIX в дитячий малюнок привернув до себе увагу вчених різних напрямків - психологів, педагогів, етнографів, мистецтвознавців, істориків як у нас, так і за кордоном. Дитячий малюнок розглядався як об'єктивний матеріал для вивчення психології дітей, для з'ясування їх загальних та індивідуальних особливостей.

Першим автором, який присвятив свою працю «Діти - митці» (1887 р.) психологічному аналізу дитячих малюнків, був італійський мистецтвознавець Коррадо Річі. Вивчивши велику кількість дитячих малюнків, він дав

характеристику своєрідності образотворчого творчості дітей. Але в його роботі і роботах його послідовників основним пороком була ідеалістичне розуміння шляхів розвитку дитячого малюнка. Дитячі малюнки часто оцінювалися як твір мистецтва, що мають велику естетичну цінність, ніж роботи дорослих.

Дослідження психологів в основному були сконцентровані на вивченні дитячого малюнка та процесу малювання взагалі. Це головним чином дослідження проблеми вікової еволюції зображувальної діяльності (Р. Кершенштейнер, І. Люку). Інші автори йшли по лінії психологічного аналізу процесу зображувальної діяльності (Е. Мейман, М. О. Рибніков). Наступна категорія робіт психологів основну увагу приділяли вимірюванню обдарованості при зображувальній діяльності дітей. Дослідники зазвичай збирали велике число дитячих малюнків і розподіляли їх за ступенем досконалості. Ряд авторів присвятили свої праці аналізу зв'язку розумового розвитку і зображувальної діяльності (Ф. Гуденаф). В результаті яких була показана висока кореляція цих здібностей: чим краще малюнок, тим вище розумова обдарованість. На підставі цього Ф. Гуденаф рекомендує використовувати малювання як тест на розумовий розвиток. На думку А. Шуберта може бути інше пояснення отриманих результатів дослідження: чим вище малюнок в усіх відношеннях, тим характерніший він, але не для життя розуму, а для життя емоції. О. Лазурський і інші психологи - також підкреслювали зв'язок між особистістю дитини і специфікою її зображувальної діяльності.

Не дивлячись на всі ці різноманітні підходи, зображувальна діяльність з погляду її психологічної значущості вивчена ще недостатньо, з цим пов'язано велике число суперечних теорій.

Наведемо основні концепції зображувальної діяльності дітей, в основі дослідження яких лежить дитячий малюнок та процес малювання.

Значне місце у вивченні даної проблеми займає інтелектуалістична теорія - теорія символізму зображувальної діяльності. На думку В. Штерна, малюнок дитини - зовсім не зображення конкретно сприйманого предмету. Дитина

зображає те, що вона знає про об'єкт, а не безпосередньо сприйманий зразок. З точки зору В. Штерна, Д. Селлі і ін. малюнок слід розглядати як символ певних понять. З часу свого виникнення і до сьогодні інтелектуалістична теорія піддається критиці. Зокрема, вже давно було відмічено, що часто хороші малюнки (ліплення, аплікації) виконуються розумово відсталими дітьми і навпаки.

За кордоном один за одним з'являються праці з психології дитинства, в яких велике місце відводиться аналізу дитячого малюнка (Д. Селлі, Н. Браушвінг, Р. Лашпрехт та ін.)

У 1910 р. була представлена робота В. Бахтерева «Первісна еволюція дитячого малюнка в об'єктивному вивченні» не втратила значення до теперішнього часу. В. Бахтерев розглядав дитяче малювання в самий ранніх період у дітей 3-4 років. Він правильно вказав, що дитина в початкових штрихах і каракулях ще нічого не зображує.

Вивчаючи характер штрихів і форм у малюнках малюків, В. М. Бехтерев робить висновок, що дитина дуже рано виявляє прагнення до зображення. Малює він те, що бачить в навколишньому, тому для правильної оцінки творчості дитини необхідно з'ясувати умови, в яких він знаходиться.

В. Бехтерев визнавав необхідними навчання дітей техніки малювання; розумне наслідування дорослим, на його думку, не може заважати ні своєрідно, ні прояву індивідуальності дитини.

Як встановили педагоги дитячої образотворчої діяльності (А. Бакушинський, Е. Ігнат'єв, Н. Казакова і т.д.), дитину можна залучати до малювання з 1 року - 1 року 5 місяців. В період дошкільного дитинства в розвитку образотворчої діяльності знаходиться ряд етапів, обумовлених, за словами А. Леонтева, тісному зв'язку між розвитком психіки, діяльністю дитини, причому кожна стадія психічного розвитку характеризується відповідним, ведучим на даному етапі відношення дитини до дійсності, відповідним, ведучим типом його дійсності.

Із діяльнісного погляду малюнок є матеріальною опорою внутрішнього плану діяльності, а процес малювання - способом психотерапії. За словами Л.Виготського, «художнє виховання - фон життєдіяльності» дитини, її малюнок - перехід від символу до знаку. Оскільки зображувальна діяльність безпосередньо стосується розвитку мислення, на підставі малюнків можна продіагностувати розвиток мислення дитини.

Особливе значення малювання у розвитку дитини підкреслював Д. Ельконін, зараховуючи його разом із ліпленням до продуктивних видів діяльності: малювання дає змогу виразити колір і форму предмета; ліплення - втілює об'ємну форму, але не забезпечує відображення кольору; конструювання - передає співвідношення частин предмета. За його словами, у ранньому дитинстві предметне сприймання ще не достатньо розчленоване, тому колір, форму, величину та інші ознаки дитина сприймає не ізольовано від предметів, які ними наділені. Отже, ці види діяльності мають особливе значення для розвитку сприймання і мислення дитини.

Виокремлені ознаки предмета стають змістом особливих уявлень про форму, колір, величину, об'єм, кількість, що відкриває можливості для мислительного оперування ними, розрізнення тощо.

Ставлення дорослих до перших спроб дитячої творчості має бути особливо тактовним. У його виявах недопустимі насмішки, висловлювання на зразок «ти зовсім не вмєш малювати». При цьому важливо пам'ятати, що дитина, взявши олівець чи фарбу, переслідує свої цілі, які можуть суттєво відрізнитися від уявлень про них дорослого. Тому примітивна, з його погляду, робота може бути значущою для дитини, а прекрасна - навпаки. Цю особливість підкреслив Л. Виготський, який стверджував, що цінність художнього виховання полягає у тому, що воно створює, а не формує знання і навички. Іншу (експресивну) особливість дитячого малюнка зауважила Л. Обухова: у малюнку дитина виражає своє ставлення до дійсності, у ньому можна побачити, що є основним і другорядним для неї, тобто емоційний і смисловий центри.

Великий інтерес до вивчення дитячого малюнка проявив Ф. Шмідт, він організував музей дитячої творчості в Харкові, а потім кабінет творчості при всеукраїнській Академії наук у Києві. Мета його досліджень - виявлення закономірностей дитячої творчості.

У наш час дитячі малюнки досліджуються психологами, педагогами, мистецтвознавцями, фізіологами. Феномен дитячого малюнка полягає у його функціональності в соціумі, у цінності для самої дитини, для батьків, фахівців у галузі дошкільної освіти.

Психолог В. Мухіна вважає малювання складовою синтетичної діяльності, в якій виявляється особистість дитини, і яка водночас істотно впливає на формування цієї особистості.

Для дитини малюнок є засобом комунікації з іншими людьми і однолітками, її самовираження, самоствердження, а також є картиною світу. Для батьків дитини малюнок - це певний шлях до порозуміння з нею, до гармонізації родинних стосунків.

Для фахівців у галузі дошкільної освіти, педагогів і психологів малюнок - це своєрідна матриця внутрішнього світу, розвитку всіх сфер особистості дитини, її соціалізації «Я - концепція».

Професійно вивчаючи дитячий малюнок дорослий певним чином відкриває шлях до діалогу з дитиною, до організації розвивального спілкування з нею.

Розроблення особистісно-розвивальних технологій малювання складає мету і предмет багатьох сучасних, вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики - в наш час цими питаннями займаються Г. Григор'єва, О. Дронова, Т. Козакова, Т. Комарова, Г. Сухорукова, Л. Шульга, В. Котляр тощо.

Тема 2. Особливість предметного малювання та його види

Предметне малювання посідає одне з провідних місць у навчанні дошкільників зображувальної діяльності. Воно поглиблює уявлення дітей про розмаїття й естетичне багатство предметного світу, формує здатність до зорової

оцінки зовнішніх ознак предметів. Малюючи, діти засвоюють елементарні знання про засоби виразності і технічні прийоми зображення, набувають графічних умінь і навичок. Предметне малювання є підготовчим етапом до сюжетного, творчого малювання.

Предметне малювання, як різновид зображувальної діяльності дошкільнят вимагає від них визначення і відтворення того характерного, що відрізняє один об'єкт від іншого. Це доступне старшим дітям для яких систематично навчали з раннього віку.

Вихованцям старшої групи доцільно пропонувати об'єкти, що допомагають закріпити засвоєні дітьми сприймання і відтворення ознак. Це архітектурні споруди, побутові предмети, окремі види транспорту, різні породи дерев тощо. Для здійснення поступового переходу до відтворення дітьми реальних або так званих життєвих форм доцільно використовувати різні види комах, акваріумних риб, птахів. При малюванні фігур людей і тварин наочним матеріалом можуть бути ляльки із нескладними обрисами, вироби з дерева, кераміки, пластмаси тощо.

В роботі з дошкільниками використовують такі основні способи відтворення: малювання з натури, з пам'яті і за уявленням.

Малювання з натури. Дитина повинна більш-менш точно передати контури предмета, його просторове положення, пропорційне відношення частин і колір. При цьому діти вчаться співставляти ознаки об'єкта з результатом його графічного відтворення й виправляти неточності.

Малюючи з натури, дитина повинна більш-менш точно передавати контури предмета, його просторове положення, пропорційне співвідношення частин і колір. При цьому діти вчаться співставляти ознаки об'єкта з результатом його графічного відтворення й виправляти неточності.

Малювання з натури розвиває в дітей спостережливість, окомір, зорову пам'ять. На початку заняття слід детально проаналізувати натуру, запитати дітей, з чого вони почнуть малювати. Вихователь може застосувати частковий

показ зображувального предмета з поясненням. Варто дати зображення на дошці кольоровою крейдою, а потім стерти його, щоб діти не перемальовували.

Для малювання з натури можна використовувати іграшки, що близькі за своїми обрисами до реальних об'єктів, або опудала птахів, тварин. Діти насамперед досліджують об'єкт у запропонованій раніш послідовності: сприйняття об'єкта в цілому; виділення основних його частин і визначення їх ознак (форма, колір); визначення просторового положення і пропорційного співвідношення виділених деталей; виділення другорядних деталей і визначення їх ознак; повторне сприйняття об'єкта в цілому. Втім, дослідження натури здійснюється не тільки перед її зображенням, а й у ході зображення, коли діти порівнюють натуру з отриманим результатом і на цій основі прагнуть домогтися схожості. Якщо виявляється, що з якоюсь ознакою дошкільники ознайомилися вперше, то після її зорової оцінки вводиться відповідне словопоняття.

Предмет - натура має бути чітким за формою та будовою. Бажано, щоб його площини були різного кольору.

Малювання з пам'яті передбачає відтворення характерних зовнішніх ознак конкретного об'єкта, з урахуванням його просторового положення в момент спостереження.

Малювання з пам'яті розвиває зорову пам'ять, спостережливість, образне мислення. Воно потребує швидкого запам'ятовування різних предметів. Малюючи предмет вперше, діти передають його не зовсім правильно, але розглянувши цей предмет вдруге, вони уважніше придивляються до нього, краще запам'ятовують його форму, пропорції, колір, будову і малюють його точніше.

Для зображення з пам'яті доцільно пропонувати дітям об'єкти, що знаходяться в статичному положенні (наприклад, школа, де діти вчитимуться), або об'єкти, що перебувають у статисти тимчасово (різні види транспорту). Крім того, до змісту занять може бути включено відтворення персонажів з переглянутих мультфільмів, вистав тощо.

Перед виконанням даних завдань вихователь має домогтися, щоб діти запам'ятали найхарактерніші ознаки того чи іншого об'єкта. Залежно від мети, а також ступеня готовності дітей до її виконання завдання може виконуватись з частковим попереднім обговоренням ознак об'єкта і демонстрацією способів зображення окремих елементів, або самостійно.

Малювання за уявленням - це відтворення узагальнених ознак, характерних для певного різновиду об'єктів в довільному просторовому положенні. Цей спосіб відтворення - є умовою для імпровізації у творчій композиції. Він дозволяє дитині розміщувати об'єкти в тому просторовому положенні, що відповідає її задуму.

Малювати за уявленням відрізняється від малювання з пам'яті тим, що спочатку дітям показують предмет, вони вивчають його, запам'ятовують, а вже потім малюють. Коли діти систематично малюють за попереднім спостереженням, вони привчаються придивлятися до предметів, що їх оточують, запам'ятовують їх.

Особливості завдання, у якому пропонується зображення об'єкта за уявленням, полягає у тому, що його виконання має передувати етап дослідження даного об'єкта у різних варіантах просторового положення (у профіль, анфас) і стану (в статиці, в динаміці). З цією метою можуть бути використані різні джерела інформації: навколишнє, твори образотворчого мистецтва, кольорові фотографії, малюнки вихователя на учбовій дошці.

Оскільки зображальне завдання може бути представлене у вигляді фрагмента майбутньої творчої композиції за даною темою, то об'єкт, що зображується, в цьому випадку необхідно пов'язати з якоюсь дією, наприклад: лебідь полетів (до теми «Золота осінь»); дівчинка на санках або хлопчик на лижах (до теми «Зимові розваги») тощо.

Під час дослідження даного об'єкта важливо ознайомити не лише з його основними ознаками (форма, колір, пропорційне співвідношення тощо), а й звернути їх увагу на найхарактерніші особливості руху (положення тулуба і крил птаха, положення тулуба, рук людини). При цьому слід спиратися на

зовнішні ознаки об'єкта і передавати їх у тій самій послідовності, що пропонувалися на попередніх етапах.

Якщо під час малювання з натури потрібно більш-менш чіткіше відтворити фігуру, то коли діти малюють за уявленням, слід заохочувати не тільки до відтворення образу даного об'єкта, а й до ініціативи, нестандартності вирішення (наприклад, якщо хлопчик або дівчинка будуть намальовані не тільки в одязі, а й з м'ячем в руках, квітами тощо).

Важлива умова якісного оволодіння предметним малюванням - засвоєння і використання дітьми основ зображувальної грамоти.

Провідний елемент цієї грамоти - малюнок.

Його дитина намагається використати вже на перших етапах оволодіння зображувальною діяльністю, прагнучи відтворити форму якогось предмета як найважливішу його характеристику. Поступово малюнок удосконалюється. Старші дошкільнята навчаються більш-менш точно передати форму об'єкта, пропорційне співвідношення і просторове розміщення його деталей, пластику й динаміку.

Першою основою образотворчого мистецтва як правило називають рисунок. В якій би області не працював художник - в графіці, живописі, скульптурі, архітектурі, всі етапи його роботи починаються з олівцевих ескізів і композиційних нарисів. В цьому відношенні рисунок можна вважати універсальною формою педагогічної роботи художника.

В мистецькій літературі термін «рисунок» має два значення - вузьке і широке. У вузькому значенні слова «рисунок» представляє собою різновид графіки, в основі якої лежать специфічні технічні засоби малювання. На відміну від живопису, рисунок виконується олівцем, вуглецем, пером. В широкому розумінні поняття «рисунок» розглядається як елемент образотворчої грамоти. Рисунок - це скелет картини, це основа реалістичного зображення дійсності.

В процесі оволодіння рисунком виділяють два основних етапи - навчальний малюнок і академічний малюнок, кожний із яких відрізняється поставленими цілями і завданнями.

Навчальний рисунок вирішує навчально-образотворчі завдання і навчити вихованців правильно бачити і правильно передавати засобами рисунка навколишній світ, допомогти їм зрозуміти закони побудови форми предметів і вміти використати ці закони на практиці. Вихованці оволодівають знаннями, накопиченими віками, але перед ними не ставиться завдання відкриття нових правил і законів.

Академічний рисунок виникає на основі вже одержаних знань і навиків, але з появою нового, оригінального. Академічний рисунок розкриває перед вихованцями принципи відображення реальної дійсності на площині і дає художню культуру, знання і навички, необхідні для самостійної роботи.

Різноманітність малюнків старшого дошкільного віку виявляється в тому, що вони намагаються головною лінією з'єднати декілька елементів. І коли це їм вдається, результат їм подобається. В іншому випадку діти часто відмовляються від зображення таких об'єктів. Із цього можна зробити висновок, що навчити дітей реальним зображенням потрібно час. Для зображення реальних форм має бути так званий перехідний період. Його сутність полягає в тому, щоб дітям для обстеження і малювання пропонують об'єкти, форма яких максимально наближена до реальних. Приклади об'єктами такої форми можуть служити різні види іграшок.

При обстеженні характерних ознак предметів, як і в попередніх групах, необхідно допомогти дітям виділити основні деталі фігури (тулуб, голова, ноги) і звернути їх увагу на присутність цих об'єктів. Наприклад, роздивляючись фігуру оленя, діти повинні впевнитись в тому, що лінія спини у нього пряма; лінія живота теж пряма, але коротка і нахилена донизу.

Показуючи способи виконання поставленого завдання, педагог пропонує дітям малювати в такій же послідовності, як і в попередніх групах, спочатку зобразити ту частину фігури, яка дає можливість більш чи менш точно передати пропорції і гарно розмістити її на папері. Так, зображення фігури тварини, риб, пташок, людини, діти спочатку малюють тулуб, потім основні деталі. Потрібно пояснити дітям і таку особливість положення: коли

зображувана фігура знаходиться в горизонтальному положенні, спочатку малюють форму тулуба і лінії спини. Це дозволить виявити розміри тулуба в довжину.

На даному етапі навчання дітям потрібно пояснити, що, малюючи тулуб, голову і інші частини об'єкта, вони не повинні показувати замкнутим контуром, при якому вони користувалися раніш, зображення ляльки-неваляйки чи ведмедика. Потрібно помістити місця для одних частин з іншими, продовжити ту чи іншу лінію, щоб вийшов єдиний замкнутий контур. Зображувальні завдання потрібно весь час ускладнювати.

Особливі труднощі в практиці дитячого садка належать навчання дошкільників зображенню людини. В методичній літературі існують різні рекомендації, в основу яких покладені способи, наприклад такі: перетворення фігури в геометричну; виготовлення скелета чи лінійного каркасу.

Дорослий художник, володіючи учбовим, а потім академічним малюнком, використовує різні методи і прийоми малювання зображення, наприклад: метод схематизації, який полягає у спрощенні показу того чи іншого об'єкта і включає такі прийоми, як орієнтація по координатам (по вертикалі і горизонталі); так називається обрубки; метод конструктивно-просторового аналізу, направлений на максимальне навчання конструктивної побудови об'єкту і його положення в просторі і оснований на малюванні натури з геометричними тілами.

Існують і інші методи зображення людини. Малюючий повинен виявити, зрозуміти об'єкт, а потім зображує його на папері. Потрібно дитину підготувати, щоб вона уміла передавати живі форми і реальну фігуру людини. В цьому виявляється спільна направленість навчання малюванню в дитячому садку. Накопичений у попередніх групах досвід обстеження і зображення різних варіантів фігури людини дозволяє дітям старшого дошкільного віку послідовно переходити до малювання в малюнку реальних форм людини. В цьому переході можуть бути виділені три послідовних етапи.

На першому етапі для обстеження і зображення дітям педагог використовує різні іграшки, в яких представлені всі основні частини фігури

людини - тулуб, голова, руки, ноги. Враховуючи вікові особливості і ступінь підготовки дітей, необхідно спростити зображувальне завдання в силуеті (наприклад хлопчик в комбінезоні. В даному випадку використані деталі одягу можна порівняти з прийомом обрубки. Наприклад, зображення бокових ліній силуету комбінезона спрощує дитині задачу зображати тулуб і ноги, і вона малює однією лінією.

На другому етапі зображувальне завдання ускладнюється. Дітей знайомлять з особливостями і малюванням фігури людини в профіль. В такому положенні, по-перше, легко відобразити особливості фігури людини в русі, по-друге, при малюванні на тему виявляється можливість більш вдало установити взаємозв'язок між головним об'єктом (людиною) і конкретними деталями (наприклад, дівчина годує птахів, хлопчик ліпить снігову бабу, дівчинка і хлопчик прикрашають новорічну ялинку).

На третьому етапі з метою малювання фігури людини діти виконують творчі завдання. Тематика цих завдань різна: зображення діяльності близьких дітям людей - родичів, працівників дитячого садка, відображення дитячого світу з іграми, розвагами, мріями. Таким чином, процес зображення людини нерозривно пов'язаний з розширенням уявлення про соціальне призначення людини, про її різноманітну користь.

Тема 3. Особливості навчання предметного малювання дітей молодшого віку

З програмою виховання цілеспрямоване оволодіння дітьми способами сприймання і відтворення ознак предметного світу починається з другої молодшої групи.

Для дітей цього віку зображене завдання форми об'єкта, пропорційних співвідношень; просторового розміщення його елементів, колірних характеристик.

Успішно розв'язувати програмні завдання можна тоді, коли у дітей наявні:

- здатності до зорової оцінки форми зображувального об'єкта; пропорційних співвідношень його сторін, а в процесі обстеження багатоскладових об'єктів - його складових елементів; їхніх просторових розміщень й аналогічно просторового орієнтування на площині аркуша; колірних характеристик;

- знання: засвоєння слів-понять, що позначають ознаки чи явища; розуміння елементарних засобів виразності зображення; уявлення про найдоступніші їм фарбувальні матеріали - колірні олівці, фарби, фломастери тощо;

- уміння і навички: координація дій ока і руки; розвиненість руки, що дає змогу проводити лінії конфігурації і в різних напрямках; володіння технікою малювання кольоровими олівцями, гуашшю, фломастерами.

Однією з важливих умов, яка сприяє якісному оволодінню образотворчої діяльності, є відповідний добір тематики практичних завдань.

Цілеспрямоване обстеження об'єкта перед його зображенням є орієнтовно-дослідницькою діяльністю дитини, спрямованою на ознайомлення з тими властивостями предмета, які необхідно їй пізнати, щоб потім зобразити його. Навчаючи цілеспрямовано обстежувати, вихователь підводить дошкільників до розуміння реальних властивостей предметів і явищ, допомагає виділити в групах предметів спільне, типове для них, а потім у цьому співвідношенні навчає бачити характерне, що відрізняє один об'єкт від іншого.

На даному етапі, як і в попередній і наступний періоди керівництва образотворчою діяльністю дошкільників, особливе значення має метод показу способів виконання завдання.

Одним із проблемних питань у сучасній практиці керівництва образотворчою діяльністю є визначення раціональної послідовності виконання завдань. Труднощі в цьому виникають, очевидно, тому що не враховується функціональне значення ока і руки в процесі відтворення графічним способом тих або інших зовнішніх ознак форми об'єкта.

Координація дій ока і руки формується безпосередньо в діяльності, основною закономірністю якої є порівняння, зіставлення. Логічність вибору вихідного етапу в процесі відтворення простих форм допомагає дітям успішно розв'язувати це завдання в складніших зображувальних ситуаціях.

Таким чином, логічна побутова послідовності зображення є однією із складових методу показу способів виконання поставленого завдання. Крім того, даний метод включає :

- демонстрацію використання матеріально-технічних засобів, тобто матеріалів, інструментів та інші, з допомогою яких здійснюється виконання конкретного завдання;

- демонстрацію способів композиційного вирішення: як покласти форматний аркуш паперу, у якому порядку розміщувати елементи, що зображуються.

У процесі показу способів виконання зображувального завдання дошкільників ознайомлюють із критеріями оцінки якості виконаної роботи. До них у даній віковій групі належать: структурна чіткість відтворюваних форм, упорядкованість розміщення елементів, акуратність виконання штрихування або заливання площин.

Тема 4.Методика навчання предметного малювання дітей середньої групи

На п'ятому році життя дитина засвоює багато нових знань і навичок, робить певні успіхи в розвитку своєї мови. Під впливом навчання, що проводиться в дитячому садку, у дітей з'являються прагнення до засвоєння нових знань і умінь, інтенсивно розвивається увага, сприйняття, спостережливість. Діти цього віку добре розуміють мету зорового спостереження, починають виділяти головне в об'єкті, можуть протягом короткого часу спостерігати самостійно. В більшості дітей в процесі занять зображувальною діяльністю формуються цілісні образи моделей. Проте слід зауважити, що формування нових зорових образів потребує постійної допомоги і керівництва з боку дорослих.

Увага п'ятирічних дошкільнят більш стійка. Вони точніше визначають форми, кольори; запам'ятовують головним чином предмети і явища, які безпосередньо їх зацікавили або викликали ті чи інші емоційні переживання. У цьому віці з'являються найпростіші форми міркувань з приводу спостережуваних явищ.

Завдання вихователя середньої групи:

1. Продовжувати формувати у дітей вміння малювати окремі предмети.
2. Зміцнювати у дітей потяг до малювання.
3. Учити малювати предмети, використовуючи знання їх геометричної форми та кольору.
4. Формувати й закріплювати уявлення про форму предметів (кругла, овальна, квадратна, прямокутна, трикутна), величину, розташування частин.
5. Розвивати в них спостережливість, увагу, пам'ять, відчуття кольору, ритму, форми.
6. Удосконалювати вміння малювати предмети, в основі яких лежать прямі вертикальні і горизонтальні, похилі, ламані, криві та дугоподібні лінії.
7. Продовжувати закріплювати й збагачувати уявлення дітей про кольори й відтінки навколишніх предметів та об'єктів природи. До вже відомих кольорів і відтінків додати нові (коричневий, жовтогарячий, ясно-зелений); формувати уявлення про те, як можна одержати ці кольори. Вчити змішувати фарби для одержання потрібних кольорів і відтінків.
8. Розвивати бажання використовувати в малюванні різноманітні кольори, звернути увагу на кольорове розмаїття навколишнього світу. Під кінець року формувати вміння одержувати якісніші більш світліші відтінки шляхом регулювання натиску на олівець (при слабкому натиску на олівець виходить світлий тон, а при сильному - темний, або насичений).
9. Закріплювати вміння правильно тримати олівець, пензлик, фломастер, кольорову крейду; використовувати їх при створенні зображення.
10. Учити дітей зафарбовувати малюнки пензликом, олівцем, проводячи лінії й штрихи тільки в одному напрямку (зверху вниз або зліва направо);

ритмічно наносити мазки, штрихи по всій формі, не виходячи за межі контуру; проводити широкі лінії всім пензликом, а вузькі лінії й крапки - кінцем ворсу пензлика. Закріплювати вміння чисто промивати пензлик перед використанням фарби іншого кольору.

11. Формувати вміння правильно передавати розташування частин при малюванні складних предметів (лялька, зайчик) і співвідносити їх за величиною.

12. Навчити розміщувати зображення на аркуші паперу.

13. Вчити малювати з пам'яті, творчо виконувати завдання.

14. Учити дітей самостійно складати і прибирати матеріали, правильно аналізувати та оцінювати свою роботу і роботу товаришів.

Грамотне, реалістичне зображення предмету в малюнку припускає передачу характерної форми і деталей, пропорційного співвідношення частин, перспективних змін, об'єму, руху, кольору. Розглянемо, якою мірою рішення цих задач доступне дошкільникам. Програмою «Малювання» передбачені такі завдання з предметного малювання: учити малювати образи, добиваючись виразності, зображати предмети круглої, прямокутної, трикутної, овальної, трапецієподібної форми; малювати олівцями, фломастерами, кольоровою крейдою, гуашшю. Формувати вміння заштриховувати невеликі площі, не виходячи за краї малюнку; тримати пензель похило, вести лінії всією шириною пензля, за ворсом. Ознайомити з оранжевим кольором, світлими і темними (світло-зелений, темно-зелений, світло-коричневий, темно-коричневий та ін.) відтінками. Учити самостійно добирати властиві предмету кольори.

Тематика занять: овочі, фрукти, квіти, дерева в різні пори року, їжачок, мишеня, зайчик-побігайчик, кріль, ведмедик, вагон, автобус, будинок, казковий будинок, новорічна ялинка, рибка, пірамідка, снігуронька, дівчинка в довгій шубці чи сукні, горобчики.

Дослідження українських педагогів і психологів показали, що в сприйнятті предмету основною визначальною ознакою є форма, яка допомагає дитині виділяти один предмет серед інших. Помилки при зображенні форми

пояснюються не стільки неправильністю уявлень і відсутністю навиків, скільки невмінням правильно аналітично сприймати предмет.

Оскільки образотворчі уміння у дитини ще недосконалі, перед ним стоять і образотворчі труднощі.

У малюнку форма обмежена лінійним контуром. Але в той же час правильне проведення ліній і зображення контуру на перших етапах роботи над малюнком не може бути першочерговим завданням.

Не можна обводити лінією контур, якщо не знайдена ще загальна форма, оскільки він завжди непостійний, мінливий і обведення його — результат, кінцева стадія малюнка.

Художник, зображаючи предмет, йде від нарису основної форми.

Дошкільникові, особливо 5-річному, важкий такий шлях зображення. Він не може уявити весь предмет цілком в співвідношеннях всіх його частин. Для нього простіше малювати предмет послідовно, частина за частиною. Такий спосіб полегшує роботу дитини — закінчивши одну частину, він згадує або бачить на натурі, яка йде далі, і промальовує її. Поступово необхідно навчити дітей починати малюнок від найбільшої частини, оскільки в роботі по частинах є своя складність, що ускладнює передачу правильної форми, — виділення головних частин і другорядних, їх пропорційних співвідношень і розташування в просторі.

Загальними завданнями навчання малюванню окремих предметів для середньої групи є наступні:

- навчити зображенню форми і будови предмету, передачі пропорційних співвідношень частин, змін у зв'язку з нескладним рухом;
- навчити зображенню деяких характерних деталей, що роблять зображення виразним, образним;
- передавати колір предмету відповідно до його змісту і характеру образу;
- розвивати технічні навички в малюванні олівцями, фарбами та іншими матеріалами.

Ці завдання розкриваються і конкретизуються в програмовому матеріалі кожної вікової групи. Матеріал програми бажано розподілити по кварталах, що сприяє послідовному його проходженню і обліку часу, потрібного для освоєння нового завдання і закріплення умінь.

Т. Комарова в книзі «Заняття по образотворчій діяльності в дитячому садку» (М., 1981) розробила зміст занять для всіх вікових груп, в тому числі і для середньої. Заняття сплановані по місяцях і кожне включає тему, програмовий матеріал, коротку методику навчання дітей і зв'язок кожного заняття з іншими видами виховної роботи. Т. Комаровою детально вивчені особливості навчання техніці малювання. У книзі «Навчання дітей техніці малювання» (М., 1976) технічні прийоми розглядаються залежно від матеріалу і конкретних завдань зображення для кожної вікової групи. Завданнями навчання в цій групі є наступні:

- навчити зображенню предметів округлої і прямокутної форм, передачі їх будови, основних частин і деталей;
- навчити використанню кольори як художнього виразного засобу;
- розвивати композиційні уміння в розташуванні предмету в центрі листа;
- удосконалювати технічні навички в зафарбовуванні малюнка олівцями і фарбами.

Оволодіння дітьми середньої групи зображувальними навиками в малюванні

На початку року, де пропонована тематика малюнків, знайомих дітям (малювання м'ячика, яблука, прапорця), ускладнення програмного матеріалу виражається в точнішій передачі форми (овал або круг) і акуратному розфарбовуванні зображення. Рішення цих задач вимагає розвиненішої здатності порівнювати і виділяти особливості форм, що мають округлі контури, але відмінних один від одного за довжиною і шириною.

Новим в навчанні дітей зображенню предметів є передача будови з ритмічно розташованими частинами (вгорі — внизу, з одного боку — з іншого

боку), а також деяких пропорційних співвідношень частин. Це дає можливість аналізувати і порівнювати окремі частини між собою. Наприклад, в другому кварталі діти можуть малювати снігову бабу, форма якої складається з кругів різних розмірів, і ялинку з рівномірно розташованими гілками.

Вперше в цій групі вводиться малювання такого складного для зображення об'єкту, як людина. Зображенню людини передують малювання простіших форм - снігової баби, ляльок, де співвідношення і форми частин можуть бути дещо порушені.

Заняття з малювання в середній групі плануються раз на тиждень. Вихователь враховує вікові особливості дітей і застосовує на заняттях ігрові, словесні і наочні прийоми навчання.

До кожного заняття потрібно продумати, в якій послідовності аналізувати предмет, які запитання ставити дітям. З ними заздалегідь проводять підготовчу роботу.

Перед заняттям вихователь уточнює і повторює пояснення про даний предмет, після чого показує, як його треба малювати. У середній групі вихователь іноді показує послідовність зображення повністю. До певного показу зображення треба вдаватися під час розгляду нового матеріалу.

На занятті з малювання словесні прийоми застосовують по-різному. Спочатку вихователь розповідає дітям, що і як вони малюватимуть, аналізує предмет сам або разом з дітьми, запитаннями допомагає проаналізувати предмет, показує послідовність виконання малюнка, пояснюючи при цьому свої дії.

У середній групі застосовуються ігрові прийоми. Діти, наприклад, із задоволенням малюють ялинкове намисто, щоб прикрасити новорічну ялинку; морквинку, щоб пригостити зайчика.

На заняттях з малювання розвивається зорова пам'ять дитини, розширюється також тематика малювання за задумом.

У середній групі підвищуються вимоги і до технічних навичок. Вихователь привчає дітей зафарбовувати площини олівцем і пензлем, учити наносити штрихи в одному напрямі, малювати 2-4 фарбами.

В першому кварталі в середній групі слід проводити заняття з удосконалення вмінь дітей малювати предмети круглої, прямокутної та трикутної форми, а також форм, що складаються з прямих та округлих ліній.

Щоб повторити вивчене і з'ясувати, хто що вміє вихователь на перших заняттях пропонує намалювати різноколірні кульки, м'ячі, що котяться по доріжці, тощо. Надалі дітей привчають не просто зображувати відомі предмети, а показувати їх з правою рукою. Наприклад, восени вони малюють фрукти та овочі. Вихователь звертає увагу дітей не тільки на відтворення форми моделі, але і на забарвлення.

Спочатку діти малюють окремі предмети, а потім завдання ускладнюються. Вихованцям пропонують такі теми: «Яблука і сливи на підносі», «Овочі на тарілці». Для роботи папір дають вирізаний у формі підноса чи тарілки і пропонують малювати овочі на тарілці або фрукти на підносі. Вихователь не показує послідовність малювання, а за допомогою навідних запитань лише нагадує, як треба малювати; якщо діти погано засвоїли цей матеріал, застосовує частковий показ.

В другому кварталі продовжується малювання предметів круглої, овальної та комбінованої форм. Одночасно вдосконалюється малювання прямолінійних моделей.

Зима завжди приваблює дітей. Малюки радісно сприймають красу зимової природи. Вміння малювати дерева вони вдосконалюють, зображуючи дерево, крите снігом, або дерево і падаючий сніг, ялинку тощо. Діти із задоволенням малюють зимові дерева на сірому або світло-блакитному папері.

У третьому кварталі завдання спрямовані на те, щоб закріпити вміння дошкільнят визначати форми предметів. Це сприяє самостійним пошукам методів зображення тих моделей, які вони ще не малювали, але в основі яких лежать уже відомі форми. Теми для таких малюнків слід брати з

навколишнього життя, щоб діти передавали свої враження від весняної природи: квітів, дерев із бруньками, зеленого листя, будинків тощо. Вихователь учить компонувати 2-3 предмети на одному аркуші, пов'язуючи це загальним змістом.

В четвертому кварталі улітку діти не проходять нового матеріалу. Вихователь дає лише завдання, які сприяють закріпленню набутих навичок малювання, вдосконаленню техніки роботи олівцем і пензлем. Діти самостійно виконують малюнки на тему «Літо» з оповідань, віршів, приказок, загадок, пісень, власними враженнями. Ліс, поле, річка, рибалка, збирання грибів, квітів, купання - така тематика дитячих малюнків.

Методика навчання предметного малювання дітей середньої групи

Успіх навчання дошкільнят предметного малювання значною мірою забезпечується правильним добором зображувальних завдань, що пропонують дітьми. Завдання ці мають бути цікавими малечі, доступними, але й не надто легкими, передбачати поступові ускладнення в опорі на наявні уміння і навички дітей.

Для створення виразних образів предметів оточуючого світу важливим умінням є вміння виділяти основну форму предмету і його частини. Тому при навчанні малюванню використовуються різні прийоми інформаційно-рецептивного методу: спостереження, обстеження, показ способів зображення, пояснення і ін. Перевага віддається спостереженню предметів, виділенню їх форми з метою її подальшої передачі. Якщо раніше вихователь, навчаючи цілеспрямованому обстеженню предметів, допомагав дітям виділяти типові ознаки, то починаючи з п'ятого року життя дітей вчать дітей виділяти те, що відрізняє один об'єкт від іншого. Предметне малювання вводиться для того, щоб формувати у дітей здатність до зорової оцінки індивідуальних особливостей форми зображуваного предмету.

Дітей вчать не просто дивитися на предмет, а обстежувати його різні властивості. Спочатку вихователь сам обстежує предмет, залучаючи дітей до відповідей на окремі питання, а потім все більше дає їм самостійності.

Для обстеження і зображення дітям цього віку потрібно використовувати такі іграшки, деталі яких мають близькі тим формам, яким вони оволоділи тепер або оволодіють на даному етапі. Це такі іграшки, як лялька-мотрійка, казкові персонажі - Дід Мороз, Снігурочка тощо. В них виділені такі важливі деталі, як тулуб, голова, руки; деталі обличчя відповідають реальним рисам людини.

Успіх виконання зображувального завдання, особливо на перших етапах навчання, багато в чому залежить від представленого положення натури. Найбільш вдалим для обстеження являється фігура людини, але наскільки симетричне його положення, по-перше, більш точно виділяє положення не тільки різносторонніх форм, але і деталі, по-друге, спостерігати послідовність зображення: ліва - права сторони тулуба, ліва - права сторони голови, ліва рука - права рука тощо.

Як і раніше важливе значення в навчанні малюванню має включення в обстеження рухів рук. Вихователь показує прийом окреслювання пальцем контуру предмета перед малюванням. Потім його виконують діти здалека дивлячись на предмет. Рухи такого роду треба проводити по декілька разів, щоб вони були засвоєні рукою, за участю рухового відчуття. Повторювати цей прийом слід до тих пір, поки діти не засвоять його і самі не вдаватимуться до нього. Коли у дітей закріпляться уявлення про обстеження об'єктів, то це сприяє можливості для переходу до розв'язання більш складних завдань. Цей перехід складається з ряду етапів, на кожному з яких передбачається послідовне ускладнення форми об'єктів і ускладнення завдань по обстеженню властивостей і ознак об'єкта, способів його зображення.

На *першому етапі* для зображення пропонуються об'єкти, форма яких подібна до засвоєних раніше геометричних фігур, але з незначними змінами. Це можуть бути окремі зразки посуду, меблів, транспорту. При обстеженні цих об'єктів потрібно допомогти дітям встановити аналогію з тими уявленнями про форму, яких діти набули раніше, а також направити їх сприйняття на виділення індивідуальних особливостей, властивих тому чи іншому об'єкту. Наприклад,

необхідно звернути увагу дітей на зріз, який знаходиться у верхній частині шарового акваріуму, чи на заокругленість кутів у верхній частині корпусу автобусу, тролейбусу. Зображувальне завдання діти виконують успішно, якщо перш ніж малювати, вони займаються аплікацією, наприклад щоб в малюнку були точно передані особливості форми шароподібного акваріума, дітям відповідно попередньо запропонувати виконати в аплікації форму чашки чи виконати аплікацію «Автобус», а тролейбус намалювати.

На другому етапі дітей вчать обстеженню і відтворенню нескладних форм. В зміст зображувальних завдань включають в якості натури фрукти, ягоди, овочі, квіти, гілки дерев з осіннім листям. Перші завдання цього циклу передбачають зображення окремо взятих об'єктів. Таким чином, під впливом сприйняття і уявлення про реальні предмети створюються сприятливі умови для засвоєння правильного зображення предметів.

На третьому етапі дітям в якості натури пропонують складні об'єкти. Таким наочним матеріалом можуть виступати поробки з дерева, нескладні іграшки з пластмаси, м'які іграшки. Форма елементів, які складають ці об'єкти повинна бути в значній мірі спрощена. Елементи фігур в більшості випадків рухливі, що дає можливість запропонувати дітям малювати різні пози. На цьому етапі підвищуються вимоги до змісту і якості виконання. Дитина повинна виділити основні елементи і визначити їх ознаки, положення у просторі елементів об'єкту, його пропорційних співвідношень; виділення другорядних елементів, визначення їх ознак і просторового положення до основних елементів, повторне цілісне сприйняття.

На даному етапі оволодіння діяльністю ускладнюється завдання послідовності виконання роботи. Самостійно виконуючи завдання діти, як правило, на початковому етапі зображення головними деталями вибирають ті, які знаходяться в верхній чи нижній частині об'єкта. Наприклад, фігуру плюшевого ведмедика починають зображати з голови і закінчують задніми лапами, дерево малюють в протилежному порядку - починаючи з основи і закінчуючи верхівкою. Ось чому діти допускають помилки в передачі

пропорційних співвідношень елементів об'єкту і в композиційному вирішенні виконуваної роботи. Потрібно вчити дітей розділяти процес зображення і обстеження на логічні послідовні етапи і в процесі роботи, вибирати в якості головної деталі ту частину фігури, від зображення якої буде залежати подальший процес і кінцевий результат роботи. Основною деталлю, наприклад, ляльки чи ведмедика буде тулуб.

На четвертому етапі діти обстежують і зображують об'єкти, форма яких збагачує їх уявлення про різноманітність ознак навколишньої дійсності, наприклад різноманітні породи дерев і кущів. Зображувальне завдання в головних якостях і ознак предмета. Наприклад: струнка тополя, могучий дуб, ніжна, кучерява береза. В процесі обстеження виділяються дві основні частини дерева - крона і видима частина стовбуру.

Роль вихователя в малюванні досить велика. Він одночасно використовує прийоми зорового сприймання, рухів рук і словесного пояснення.

Наприклад, діти перед малюванням візка обстежували його форму. Вихователь окреслював пальцем контур предмету, виділивши спочатку верхній і нижній край кузова візка (горизонтальні лінії зліва направо), потім позначає бічні лінії (вертикальні зверху вниз). Діти повторюють ці рухи і самі відчують, як під кутом перетинаються горизонтальні і вертикальні лінії, як рука зупиняється і різко обкреслює контур предмету під кутом.

При повторних зображеннях без застосування натури вихователь нагадує не тільки про предмет, його форму, але і способи відтворення такого роду форми, вживані при цьому рухи.

У тих випадках, коли дається тема на закріплення відомого матеріалу і коли обстеження предмету проведене добре, показ способу зображення непотрібний, або використовується частковий: точне проходження показаним способом пригнічує активність сприйняття і думки дітей, заважає їм шукати самостійний вихід з ситуації.

Методи навчання зображенню різноманітні і повинні застосовуватись з урахуванням конкретного завдання. При навчанні дітей середньої групи

малюванню основне завдання - розвивати здатність самостійно знаходити способи зображення предметів, використовуючи одержані знання і уміння. Для уточнення уявлення про властивості тих предметів і явищ, яких діти не можуть спостерігати в навколишньому житті, але з якими вони знайомляться по розповідях і з книг, можна розглядати картинки.

Тема 5.Методика навчання предметного малювання дітей старшої групи

Життєвий досвід шестирічних дітей збільшується, вдосконалюються психічні процеси: вони вже спроможні виконувати складні завдання, передавати в малюнках предмети різноманітних форм, величини, пропорції. Діти вже можуть характеризувати предмети за зовнішніми і внутрішніми ознаками, виділяючи найістотніші. Вони краще запам'ятовують бачене, у них розвивається допитливість, активізується пізнавальна діяльність, сприймання стає цілеспрямованим.

Особливість предметного малювання на даному етапі навчання образотворчої діяльності полягає в тому, що у дітей формуються способи дослідження і відтворення зовнішніх ознак реальних форм, обрисів фігур людини, птахів, тварин, риб. Одночасно вдосконалюються способи дослідження і відтворення зовнішніх ознак об'єктів, які змальовували раніше: архітектурних споруд, різних видів транспорту, дерев тощо. Насамперед у дітей необхідно сформувати здатність зорової оцінки зовнішніх ознак об'єкта, що сприймається (визначити його форму, колір, положення у просторі, пропорційне співвідношення деталей); ознайомити їх з раціональними способами відтворення (поетапність зображення контуру, технічні прийоми зафарбовування використання зображальних засобів); навчити технічних прийомів роботи олівцем, фломастером, гуашшю, аквареллю тощо.

Діти шостого року життя вже розуміють, що в малюнках можна відтворити різні предмети та явища. Малюнки будуть гарними,

цікавими, якщо добре передана форма предметів та їх частини, якщо вони різноманітні по величині, кольору, розміщенні на аркуші паперу. І діти здатні створити красиві, виразні малюнки, так як володіють формоутворювальними

рухами. Дітям не важко малювати предмети округлої, прямокутної форми різних пропорцій.

Отримані знання, вміння та навички дозволяють дітям зобразити велике коло предметів, які їх зацікавили.

Розвиток творчих здібностей дітей у старшій групі пов'язані з їх сенсорним досвідом та формуванням образних уявлень.

У сучасних програмах ЗДО вказується, що у дітей шостого року життя розвиваються здібності аналізувати і охарактеризувати сприйняті предмети, виділяти і співставляти їх особливості (форму, висоту, довжину, ширину, колір). На цій основі стає можливим вчити дітей передавати відношення предметів між собою по величині, висоті, товщині, а також відношення частин предметів як по висоті, так і по формі та розташуванні один до одного. Для того щоб передавати ці особливості предметів, дітям необхідно здобути нові знання: про положення в просторі (угорі, унизу, по сторонам, в середині, справа, зліва), градації по висоті (вищий, ще вищий, найвищий), по довжині (довший, найдовший), товщині (товстий- тонкий, найтонший) та інше.

Діти старшого віку прагнуть творчо використовувати свої знання і вміння, вони вже критично ставляться до малюнків товаришів, уважно вислуховують оцінку старших. У них з'являється здатність до самоконтролю.

Навички зображення предметів у дітей формуються поступово, вже в старшій групі діти можуть ширше відображати в малюнках навколишню дійсність, їх тематичні малюнки і малюнки за задумом стають складнішими і змістовнішими.

Вже у середній групі діти засвоювали способи найпростішого зображення людини, чотириногих тварин, птахів, риб, будівель, деяких видів транспорту, риб та інше. В старшій групі способи зображення цих предметів уточнюються.

Якщо раніше діти малювали людину з круглою головою, то зараз голова робиться овальною, якщо плаття або шубка малювалася злито, то тепер тулуб розділяється на верхню і нижню частини. Краще всього це вдається показати при зображенні дитини в одязі для фізкультури - в футболці і спідниці або

трусиках. Величина голови береться у відношення до довжини футболки, светра, а руки і ноги - у відношення до тіла (руки до кінця трусиків, ноги такі ж по довжині, як тіло). Якщо потрібно намалювати руки, зігнуті у ліктях, слід звернути увагу дітей на те, що лікоть знаходиться на рівні того місця, де пояс.

При зображенні живих істот діти переважно передають округлі форми. Прямокутні форми - основа будинків, меблів, автомобілів, різних видів транспорту.

Автомобілі, види транспорту діти спостерігають на вулиці і роздивляються в іграшках, на картинках і фотознімках. Вихователь допомагає дітям виділити у автомобілі основні частини - передню, кабіну водія і кузов (у вантажної) або салон (легкового транспорту). Після діти відмічають різницю у побудові кузова в різних вантажних автомобілів, особливості легкової машини, автобуса, різницю вагона поїзда від автомобілів.

Поступово дітей потрібно підводити до розуміння того, що є характерні особливості, притаманні тій чи іншій групі предметів - будинкам, різним видам транспорту. Але кожна група чимось відрізняється. Такі знання накопичуються у дітей в результаті багатьох спостережень і бесід з приводу побаченого. Дуже важливим є те, щоб діти зображували предмет по середині аркуша паперу та не малювали дуже його маленьким.

В старшій групі у дітей вдосконалюються всі навички. В основному повинна бути відпрацьована навичка положення олівця і пензлика при різних прийомах малювання; при зафарбовуванні широких площин малюнок олівець може бути нахилений до папера, утворюючи ширші штрихи і тому маємо можливість зафарбовувати малюнок швидше. При зображенні менших деталей зручніше тримати олівець майже вертикально. При малюванні широких смужок і мазків пензлем його потрібно тримати нахилено до паперу, а тонші лінії і крапочки малювати кінчиком ворса при вертикальному положенні пензля - перпендикулярно по відношенню до паперу.

Різноманітні рухи руки в процесі створення зображення вдається дітям не одразу, і їм здається, що легше повернути папір. Але поступово, якщо педагог

слідкує за розвитком рухів руки, дитина здійснює повороти більш легко і вільно.

Поступово у дітей в мірі розвитку, вдосконалюється навичка володіння зображувальних рухів руки, вільно підкоряється їх задумам. Дитина здобуває можливість відобразити у малюнках різні предмети і явища, що оточують їх, виражати своє відношення до них. Розвивається естетичний смак, уява, сенсорика, окомір та інші якості.

У шестирічних дітей вдосконалюються технічні процеси. Вони можуть виконувати складніші завдання: характеризувати предмети за зовнішніми і внутрішніми ознаками, виділяти найістотніші. Діти вже не змішують навчання з грою, точніше виконують вказівки вихователя, в них помітно зростає інтерес до засвоєння нових навичок, знань і вмінь. Вихованці краще запам'ятовують побачене, в них розвивається допитливість, сприймання стає цілеспрямованим, розвивається творча уява. У цьому віці виникають зачатки спостереження дійсності, підпорядкованого певному завданню, формуються найпростіші види довільного запам'ятовування.

Перед вихователем старшої групи ставляться складніші завдання:

1. Розвивати в дітей спостережливість, виховувати естетичне ставлення до навколишнього, уяву, зосередженість, увагу, кмітливість, ініціативність, самостійність.

2. Учити дітей характеризувати предмет, виділяючи найістотніші його ознаки, формувати просторові уявлення та уявлення дошкільнят про форму предметів, про їх подібність і відмінність, колір.

3. Учити передавати відносні розміри предметів, їхню загальну форму, та форму частин.

4. Учити малювати за задумом і з пам'яті, добиватися виразного розв'язання композицій.

5. Ознайомити малят із творами декоративно-прикладного мистецтва з народними іграшками.

6. Учити дітей розрізняти, називати й добирати кольори.

7. Учити передавати в малюнках враження від спостережень за природою.
8. Учити дітей правильно користуватись акварельними фарбами, змочувати їх водою, охайно набирати фарбу на пензлик, похило його тримаючи, повертати на фарбі.
9. Учити вихованців зображувати людину в фронтальному статичному положенні та в русі.
10. Учити зображати птахів і тварин як статично, так і у русі.
11. Продовжувати вдосконалювати вміння передавати в малюнку образи предметів, об'єктів, персонажів казок, літературних творів.
12. Звертати увагу дітей на відмінності предметів за формою, величиною, пропорціями частин; спонукати їх передавати ці відмінності в малюнках.
13. Учити передавати положення предметів у просторі на аркуші паперу, звертати увагу дітей на те, що предмети можуть по-різному розташовуватись на площині (стояти, лежати, змінювати положення: живі істоти можуть рухатись, змінювати пози, дерево у вітряний день - нахилитися й т.п.). Учити передавати рухи фігур.
14. Сприяти оволодінню композиційними вміннями: вчити розташовувати предмет на аркуші з урахуванням його пропорцій (якщо предмет витягнутий у висоту, розташувати його на аркуші по вертикалі; якщо витягнутий за шириною, наприклад не дуже високий але довгий будинок, розташувати його по горизонталі). Закріплювати способи й прийоми малювання різними образотворчими матеріалами (кольорові олівці, гуаш, акварель, кольорові крейди, пастель, вугільний олівець, фломастери, різноманітні пензлики тощо).
15. Виробляти в дітей навички малювання контуру предмета простим олівцем з легким натиском на нього, щоб при наступному зафарбуванні зображене не залишалось твердих, грубих ліній, що бруднять малюнок.
16. Учити малювати аквареллю відповідно до її специфіки (прозорість; легкість кольору, плавність переходу одного кольору в інший).

17. Учити дітей малювати пензликом різними способами: широкі лінії - усім ворсом, тонкі - кінцем пензлика; наносити мазки, прикладаючи пензлик усім ворсом до паперу, малювати кінчиком пензлика дрібні цятки.

При малюванні фігур людей і тварин наочним матеріалом можуть бути ляльки із нескладними обрисами (спрощені за рахунок силуету одягу), вироби з дерева, кераміки, пластмаси тощо.

Для дітей шостого року життя зміст завдань з предметного малювання доцільно групувати за тематикою так, щоб вони були підготовчим етапом до виконання дітьми творчих завдань. Так, готуючи дітей до сюжетного малювання за останньою тематикою, треба спочатку навчити їх зображувати овочі і фрукти, осіннє листя, дерева в осінньому вбранні, машини, що допомагають збирати врожай. Виконуючи ці завдання, діти набувають уяви про зовнішні ознаки і способи відтворення об'єктів, що можуть стати смисловими центрами того чи іншого сюжету, який вони самостійно беруть на одному з наступних занять.

Крім того, оволодіння способами обстеження і зображення таких об'єктів, як фігура людини, різні види транспорту, дерева, птахи, тварини тощо допоможе дітям точніше і ширше відтворювати навколишнє, малюючи на інші теми. Цьому сприяє те, що більшість запропонованих для зображення об'єктів за своїми обрисами максимально наближені до реальних форм.

Програма пропонує такі завдання щодо навчання дітей предметному малюванню: учити дітей характеризувати предмет і виділяти найістотніші його ознаки; передавати в малюнкові відносні розміри предметів, їхню загальну форму та форму частин, спираючись на знання геометричних фігур, розміщувати зображення; учити малювати з натури: вдивлятися в натуру, помічати і передавати характерні особливості її, форму, колір.

Методика навчання предметного малювання

Навчання дітей зображувальних умінь і навичок підпорядковане пізнанню життя в його конкретних проявах. У процесі зображувальної

діяльності збагачується чуттєвий досвід, розвивається уява, здатність естетичного сприймання, художній смак, позитивні якості особистості дитини.

Для навчання дітей малювання використовують різні методи і прийоми (наочні, словесні, практичні) залежно від програмових завдань, конкретного змісту заняття.

У старшій групі значне місце займають словесні методи навчання: пояснення, описи, аналіз художніх творів, бесіди про враження від спостережень тощо.

Запас зорових уявлень сприяє розвитку образного мислення дитини, її уяви, що має велике значення для зображувальної діяльності.

Для того, щоб забезпечити правильне розуміння дітьми явищ природи і суспільства, необхідно уміло організувати спостереження. У групах старшого віку це спостереження за працею, іграми дітей, за окремими змінами в природі тощо.

Старші дошкільнята спроможні більш тривалий час зосереджувати свою увагу на предметах, що дає можливість ширше показати різноманітність барв і форм у навколишньому житті.

При навчанні дітей малювання використовують різні матеріали: кольорові олівці, гуашеві, акварельні фарби, пастель, туш, крейду та техніку зображення.

У дитячій зображальній діяльності вирішення тих чи інших завдань тісно пов'язане з формуванням технічних навичок. Для навчання технічних навичок і вмінь застосовують такі методи і прийоми, як показ, пояснення, спеціальні вправи, словесна інструкція, контроль за позою дітей.

Використання у практиці дитячого садка перерахованих методів і прийомів не тільки не забезпечує якісного виконання малюнка, але і у певних випадках сприяє створенню у дітей графічних шаблонів, які по своїм зовнішнім ознакам далекі від реального образу людини. Це пояснюється тим, що дитина, на відміну від дорослого, після геометричного перетворення живих форм в подальшому не досягає схожості з натурою, а в більшості випадків залишає

таке зображення, яке було подане йому дорослим в початковому етапі виконання завдання - голова кругла, тулуб овальний і т.д.

Важлива умова успішного оволодіння дітьми, предметним малюванням - раціональний добір активних методів навчання. Розглянемо найефективніші з них.

Дослідницький метод полягає в поетапному обстеженні об'єкта для визначення ознак, які слід передати в малюнку. Малюючи з натури, діти безпосередньо на занятті спочатку обстежують предмет, а потім, у процесі роботи, постійно порівнюють його ознаки із зображенням. Якщо заняття присвячене малюванню з пам'яті або за уявленням, обстеження об'єктів здійснюється попередньо під час прогулянки або екскурсії.

Метод засвоєння слів-понять невід'ємно пов'язаний з попереднім, адже вже при безпосередньому сприйманні ознак відбувається усвідомлене засвоєння дітьми слів, якими вони названі.

Важливе місце в навчанні зображувальної діяльності посідає метод демонстрації раціональних способів виконання завдання. З одного боку, він захищає дитину від помилок, вказує прямий шлях до результату, значно полегшує засвоєння нових знань і умінь. Однак, як зазначав О. Запорожець, лише певна самостійність дітей у виконанні завдання забезпечує належну повноту і глибину засвоєння.

Словесна інструкція як метод навчання малювання використовується спільно із дослідницьким методом і демонстрацією способів виконання. Залежно від ступеня готовності дітей до самостійного виконання завдання інструкція має бути розширеною або лаконічною, використовується як нагадування або настанова.

Розглянемо заняття як основну форму організації навчання дошкільників.

У вступній частині (5-7 хв. для старших дітей) вихователь має створити в групі емоційний настрій і ознайомити дітей із темою заняття. Якщо діти малюватимуть з натури, проводиться обстеження об'єкта. При цьому нові ознаки називають словами-поняттями. Потім педагог демонструє раціональні

способи виконання завдання. При відтворенні об'єкта з пам'яті або за уявленням вихователь пригадує з дітьми його ознаки. При потребі можна намалювати окремі деталі, уточнюючи ті ознаки, що важко запам'ятовуються, і техніку їх зображення.

В основній частині (15-20 хв. для старших дітей), коли діти малюють, вихователь керує їхньою діяльністю. Залежно від характеру помилок і неточностей вихователь або сам іще раз показує спосіб зображення. Головним засобом, що спрямовує дії дитини, має бути слово. Та іноді варто, вказуючи на огріхи в роботі, трохи допомогти маляті. Наприклад, провести незагостреним кінцем олівця лінію, що точніше окреслює форму, поставити крапку, яка більш вірно фіксує верхню або бічну межу форми тощо. Будь які поправки, що вносяться педагогом в дитячу роботу, рекомендації мають бути зумовлені відповідними ознаками природи.

У заключній частині (3-5 хв. для старших) вихователь підводить загальний підсумок виконання завдання і характеризує разом з дітьми найбільш вдачі і невдачі роботи, розвиваючи їх достоїнства і недоліки. Головна цінність цієї частини полягає в тому, що аналізуючи роботу, педагог повідомляє дітям критерії оцінки, якими вони мають керуватися у подальшій зображувальній діяльності. Зміст критеріїв визначається завданнями, які педагог розв'язує на певному етапі навчання. У загальному вигляді вони такі: відповідність ознакам зображення реального об'єкта, композиційне рішення, техніка виконання роботи, акуратність виконання роботи.

Успіх навчання дошкільнят предметного малювання значною мірою забезпечується правильним добром зображувальних завдань, що пропонують дітьми. Завдання ці мають бути цікавими малечі, доступними, але й не надто легкими, передбачати поступові ускладнення в опорі на наявні уміння і навички дітей. До кожного заняття потрібно продумати, в якій послідовності аналізувати предмет, які запитання ставити дітям. З ними заздалегідь проводять підготовчу роботу.

У цій групі триває удосконалення технічних навичок роботи олівцем і фарбами, поглиблюються знання дітей про форму предметів, їхні розміри, колір, будову.

Щоб діти могли краще виконувати малюнки з пам'яті на теми навколишньої діяльності, їх треба готувати до цього. Дошкільнята із цікавістю спостерігають за рослинами в кутках природи, разом з дорослими доглядають за рослинами і тваринами. Особливе значення для розвитку дитячої спостережливості мають прогулянки, екскурсії. Малюки привчаються бачити в предметах і явищах нове, важливе і цікаве. Вихователь заздалегідь визначає зміст бесіди, питання, на які слід звернути увагу дітей, і потрібний матеріал для заняття. Для закріплення вражень після розгляду предмета в натурі можна використовувати іграшки, малюнки, репродукції з картин., вихователь виявляє чи вміють діти закріпити, уточнити і розширити навички у зображенні вже знайомих предметів.

На прогулянці діти звертають увагу на двоповерхові будинки. Вихователь зосереджує їхню увагу на будинки, на стіни, дах, вікна, двері, як потрібно малювати.

Потрібно звернути увагу дітей на багатопверхові будинки, колір стін, розміщення вікон, на простінки між поверхами та вікнами. Пропонує дітям малювати на такі теми: «Наша вулиця», «Будинок в якому я живу».

Діти дуже люблять малювати осінь. Діти малюють восени різноманітні квітки. Спочатку вихователь звертає На заняттях у старшій групі вихователь широко використовує наочні і мовні прийоми навчання. З наочних прийомів він використовує повний, або частковий показ зображення предмета. Повний показ застосовують здебільшого з подачею нового матеріалу, частіше ж вдаються до неповного. Готуючись до кожного заняття, педагог повинен замислитись над тим, що і коли можна запропонувати дітям робити самостійно.

Малювання за задумом корисне тим, що завдяки йому перевіряється здатність дитини до творчості, її самостійність, ініціативність. Вихователь

перед заняттям повідомляє, що діти малюватимуть за задумом. Це робиться для того, щоб вони могли заздалегідь обдумати і спланувати свій малюнок.

Малювання на теми навколишньої діяльності, ілюстрування літературних творів потребує комплексно використовувати прийоми навчання. Цим видам малювання передують підготовча робота, під час якої найкраще використовувати іграшки. Іграшки мають бути простими і характерними за формою.

До ігрових прийомів у старшій групі вдаються досить рідко. Вихователь навчає дітей критично ставитися до своїх робіт, аналізувати малюнки товаришів.

На першому кварталі увагу дітей на клір пелюсток, стебел, листя. У ромашок жовта середина і білі пелюстки. Середину малюють боковим мазком пензля. Пелюстки можна малювати методом примокання.

Малята люблять малювати гусінь, метеликів, жучків. Вихователь розповідає дітям де в метелика тільце, крила вусики, пояснює загальну будову комахи. На занятті не тільки малюють метелика, але і дізнаються, що з їх ячок вилуплюється гусінь.

Восени діти малюють різноманітні породи дерев. Вихователь може запропонувати кожній дитині намалювати окреме дерево.

На занятті з малювання діти малюють їжака. Діти малюють його як окремо, так і в ілюстраціях до казок.

Програмовий зміст занять у другому кварталі ускладнюється. Діти повинні відтворити в малюнках зимові спостереження: засніжені будинки й дерева, ігри та розваги, малювати предмети. Вихованців старшої групи вже не приваблюють одноповерхові будинки: навкруги вони бачать багатопверхові будинки. Педагог звертає увагу дітей на форму будинків, форму та розміщення вікон. Діти малюють будинок олівцем й фарбами, намагаючись рівномірно тонувати стіни, дахи. Вони можуть виконувати завдання на такі теми: «Будинок заповнений снігом», «Мій будинок» тощо.

Діти цього віку повинні запам'ятовувати предмети із пам'яті чи за уявою малювати ї, наприклад, казковий будинок, машину, літак, пароплав.

Цікавим завданням є малювання зимових дерев. Діти повинні правильно передати характерні ознаки дерев, для цього треба на прогулянці запропонувати відшукати дерева за певними ознаками.

Шестирічним дітям важко зобразити пташок і тварин. Тому вихователь не дає завдання малювати їх в складному вигляді. Спочатку діти граються з іграшками.

Показуючи, як малювати птаха дітям пояснюють, що його тулуб нагадує овал, голова - кругла, шия-довга (коротка). Лапи розміщені ближче до хвоста.

Щоб правильно передати пропорції тіла тварин, спочатку малюють тулуб. Показуючи дітям іграшку, вихователь разом з дітьми аналізує її форму. Він звертає увагу дітей на будову іграшкового ведмедика: довгастий тулуб, кругла голова, невеликий ніс, круглі вуха, товсті задні і передні ноги.

Є різні методи навчання малювання дитини, але в основі всіх - значне пропорцій тіла дорослої людини та дитини. Дошкільнят ознайомлюють спочатку з частинами тіла ляльки, їхньою формою, з методами вивчення пропорцій тіла, а потім - з будовою. Для закріплення малюють фарбами.

Найскладніше завдання для дітей - малювання людини в русі. При цьому потрібно знайти фігуру в русі. Вихователь звертає увагу дітей на руки, ноги, тулуб, голову.

У третьому кварталі весняна природа приваблює дітей. Враження від лісу, гаю, вулиці, парку діти передають у своїх малюнках. Вихователь допомагає їм малювати нескладні предмети з весняної природи. Діти прагнуть зобразити людину в елементарному русі. Малюють дітей в русі до тем: «Дитина на зарядці», «Дитина на прогулянці».

Ранньої весни діти малюють гілки верби, тополі, весняні квіти(підсніжник, пролісок, нарцис, тюльпан). Одну з тем треба присвятити 8 Березню.

На заняттях з малювання потрібно вибирати ілюстрації до літературних творів, добирати і зображувати персонажі до них.

Після екскурсії діти малюють луки, вкриті квіткою, човен на річці, куш і дерево тощо. Треба привчати їх самостійно й творчо виконувати роботи, щоб діти вміли передавати просторове відношення предметів.

У третьому кварталі дітей старшої групи вихователь учить правильно працювати з акварельними фарбами, добирати фарбу потрібного кольору на папері і рівномірно покривати нею площину.

У четвертому кварталі вихователь закріплює знання і навички, набуті дітьми протягом року, вчить їх передавати враження від літніх спостережень.

Діти продовжують учитися малювати людей, дерева, птахів, тварин, транспорт. Завдання вихователя - навчити дітей поєднувати вміння спостерігати і зображувати. Прогулянки в ліс, на річку, в поле, у парк, на вулицю мають бути для дітей джерелом найрізноманітніших вражень. На полях бачать, як пасуться корови, як косять сіно, жито. Бачать, як зводять будинки, як змінюється обличчя міст, сіл. Такі екскурсії дають хороший матеріал для виховання в дітей любові до рідної природи.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Тема 6. Особливість сюжетного малювання в ЗДО

Одним із видів образотворчої діяльності дітей дошкільного віку є сюжетне малювання.

Сюжетне малювання - це малювання дітьми окремих сюжетів. У своїх малюнках діти прагнуть не тільки відтворити навколишнє, а й виразити своє ставлення до нього. Головне у створенні сюжетного малюнку - це композиція, саме вона визначає розміщення основних структурних одиниць малюнка в просторі і часі. Відповідно до задуму з композиції розпочинається робота над сюжетним малюнком.

У процесі сюжетного малювання діти пізнають навколишній світ. Приділяючи велику увагу малюванню, видатний педагог В. Сухомлинський писав: «...дитячий малюнок, процес малювання — це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а

живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї».

Щоб виконати малюнок на якусь тему, діти повинні втілити в нього знання, нагромаджені під час цілеспрямованих екскурсій в природу і спостережень у повсякденному житті. Дошкільник, як і художник, у процесі малювання на теми іде від задуму, який опирається на його досвід. Отже, першим етапом у творчості дитини є виникнення задуму-теми на основі сприймання навколишньої дійсності. Щоб здійснити творчий задум, дитині треба вибрати епізод для малювання, уявити образи і зобразити їх на папері. Усе це потребує від неї розумових процесів, уміння застосовувати знання, нагромаджені під час спостережень.

Під керівництвом вихователя діти вчаться аналізувати і зображувати предмети, розміщувати їх на аркуші паперу так, щоб було зрозуміло, яку подію чи пору року зображено на малюнку.

Процес зображення знайомих предметів дає можливість дітям глибше вивчити, проаналізувати, зрозуміти різноманітність їх будови, форми, величини, пропорцій, кольору.

Під час малювання на конкретну тему розв'язуються два взаємопов'язані завдання: розвивається зорове сприйняття в дитини і виробляється уміння осмислювати бачене. Під розвитком сприймання ми розуміємо формування у дошкільників уміння цілеспрямовано спостерігати і порівнювати між собою предмети і явища, класифікувати предмети за формою і фактурою.

Знання, уміння і навички, здобуті на заняттях із сюжетного малювання, сприяють розвитку розумових здібностей дітей, уміння правильно сприймати оточуючу дійсність.

В сюжетному малюнку дитина творчо відображає все те, що справило на неї враження, збудило якісь почуття. Враження виникають у процесі безпосередніх контактів з навколишньою дійсністю, під час прослуховування розповідей, казок, віршів, розглядання художніх картин тощо.

Тематика дитячих робіт - це явища і події навколишньої дійсності, пейзажі рідної природи, зміст літературних творів, казок. Плануючи заняття, вихователь повинен дбати, щоб тема, пропонована дітям для зображення, була їм знайома, викликала в них інтерес, позитивну емоційну спрямованість, бажання малювати.

Відображуючи на своїх малюнках будівництво сіл і міст, трудову діяльність людей діти переймаються почуттям поваги до людей праці, у них виховується любов до рідної країни.

У процесі виконання сюжетних малюнків у дітей виховуються і певні волеволі якості. Вони навчаються доводити задумане до кінця, працювати зосереджено і спрямовано, допомагати товаришеві долати труднощі, добиватися бажаного результату.

Сюжетне малювання дає великі можливості для естетичного виховання дошкільників. На заняттях та в повсякденному житті у дітей розвиваються естетичний смак, вміння бачити і відчувати, сприймати красу навколишньої дійсності, милуватися нею. Особливе місце в сюжетних малюнках дітей займає природа. Спостереження краси природи вихователь повинен організовувати цікаво. Сюжетне малювання привчає дітей бачити багатство і різноманітність кольорів, ліній і форм оточуючих предметів і явищ, сприяє вихованню в них естетичних відчуттів, розвитку просторового зображення.

Сюжетне малювання сприяє виробленню в дитини організованості, вміння обдумувати і планувати послідовність виконання малюнка, удосконалення технічних прийомів малювання олівцями і фарбами, які будуть потрібні в школі.

Таким чином, на заняттях із сюжетного малювання здійснюється розумове, моральне, естетичне та фізичне (розвиток кисті руки, її гнучкості, спритності) виховання дітей.

У програмі виховання і навчання в дошкільному закладі визначено завдання сюжетного малювання:

- 1) здійснювати всебічний розвиток дітей, підготовляючи їх до шкільного навчання;
- 2) добитись розуміння ними основних вимог до композиції сюжетного малюнка та ілюстрації (виявлення головного в сюжеті, додержання рівноваги, ритму, формату малюнка і розміру зображення, відповідність кольору реальності, змісту малюнка);
- 3) вчити дітей передавати в сюжетному малюнку форму, пропорції, просторове розміщення предметів, виявляти найбільш типові їх ознаки та колір; удосконалювати техніку малювання кольоровим, графітним, вугільним олівцями, гуашевими і акварельними фарбами, пастеллю;
- 4) розвивати творчі здібності дітей, естетичне сприймання навколишнього світу, просторове мислення, образну уяву, ініціативу, самостійність, зорову пам'ять, допитливість, інтерес до малювання, наполегливість, художній смак.

У навчанні сюжетного малювання вихователь звертає особливу увагу на вміння задумувати майбутній малюнок.

Н. Сакуліна в монографії «Малювання в дошкільному дитинстві» пише, що дитячою творчістю вихователь повинен керувати, що в малюванні творчість проявляється в двох основних напрямках — у формуванні зображувального задуму і передачі його в малюнку. Потрібно пам'ятати, що в дітей у 3—4 роки зображувальний задум виникає в процесі творчої діяльності. Молодші дошкільники ще не можуть задумувати зміст малюнка і виношувати його. Дітей старшого дошкільного віку від 5 до 7 років можна навчити уявити майбутній малюнок.

Дітей треба вчити, хай вони попередньо висловлять задум у словах, а потім відшукають засоби втілення його в малюнок. Вихователь повинен вдало підбирати теми для малювання з навколишнього життя, з літературних творів, передбачати, що зможуть діти намалювати і на що треба звернути їхню увагу.

Підбір інструментів та матеріалів для малювання:

Сюжетні малюнки діти можуть виконувати на білому і кольоровому папері фломастерами, кольоровими олівцями, акварельними та гуашевими фарбами, пастеллю, кольоровою тушшю та іншими матеріалами.

Найзручнішою для малювання є гуашева фарба. Вона покриває поверхню непрозорим шаром. Якщо предмет зафарбований неправильно, можна виправити помилку. Гуашшю малюють на кольоровому, білому і чорному папері, а аквареллю — тільки на білому. Гуаш легко перекриває будь-який колір і дає відразу насиченість, аквареллю ж треба покривати малюнок кілька разів, щоб добитися потрібного кольору, причому кожного разу треба, щоб фарби висохли.

Здебільшого діти виконують сюжетні малюнки на білому папері, але вони з цікавістю малюють і на кольоровому папері гуашевими фарбами. А якщо кольорового паперу обмаль, вихователь може сама підготувати тоновий папір, але обов'язково у присутності дітей, залучивши і їх до цієї справи.

Папір можна тонувати кольоровою тушшю, гуашевими і акварельними фарбами, кольоровими чорнилами. Для цього барвник розчиняють у воді до потрібного відтінку. Діти старшої групи, допомагаючи вихователіві тонувати папір, поступово вчаться виконувати цю роботу самостійно.

Для тонування паперу потрібно мати круглі пензлики №12-20 або плоский широкий флейц (3—5 см).

Дуже важливо показати дітям прийом покриття площини фарбою. Покривати площину треба зверху вниз. Спочатку на поверхню паперу в горизонтальному напрямі на всю ширину наносять фарбу (туш, чорнило), а потім короткими мазками спрямовують фарбу вниз. Зайву знімають напівсухим пензликом.

Тема 7. Види і форми організації занять з сюжетного малювання

Сюжетне малювання можна поділити на такі види: малювання на теми та ілюстративне малювання.

Малювання на теми має передувати навчанню дітей спостерігати навколишнє життя, знаходити красу в звичайному і виділяти основне, відчувати красу рідної природи.

На теми діти малюють по пам'яті на основі спостережень і за уявою. Щоб дошкільники могли малювати по пам'яті, вони повинні вивчати навколишню дійсність. Під час екскурсій і прогулянок діти привчаються глибше спостерігати навколишнє оточення, фіксувати потрібні об'єкти у своїй пам'яті, визначати їх форму, пропорції та забарвлення. А потім в малюнках відтворюють образи, що сформувалися в їхній пам'яті. Екскурсії дають матеріал для сюжетного малювання, сприяють розумовому розвитку дітей, розвитку їх художніх здібностей, образного мислення.

Малюючи на ту чи іншу тему по пам'яті, запропоновану вихователем, діти повинні розуміти її і зобразити ті основні моменти, що характеризують дану тему.

Коли дошкільники малюють за уявою, вони не можуть вибачити те, що треба їм зобразити, і виконують малюнки на основі знань про предмети, здобутих різними способами — під час спостережень навколишньої дійсності, в результаті ознайомлення з предметом по картині, за допомогою іграшки, словесного опису.

Без добре розвинутої уяви, зорової пам'яті, образного мислення неможливе малювання за уявою. Наприклад, цікавою темою для малювання є космос. Для успішного виконання малюнків на цю тему вихователь, повинен провести попередню підготовку, зокрема цікаву бесіду про космос з використанням наочності: іграшкових ракет, всюдиходів тощо. Під час бесіди бажано розповісти про величезні успіхи в освоєнні космосу.

Ілюстративне малювання за своїм характером близьке до малювання по пам'яті. Діти можуть створити ілюстрації до літературних творів, діафільмів після їх перегляду.

У малюнках по пам'яті діти відтворюють образи такими, як вони їх пам'ятають, а в малюнках до літературних творів - так, як описав їх автор.

Завдання вихователя при навчанні дітей ілюстрування літературних творів — допомогти створити уявлення за змістом твору, а потім реалізувати художній задум на папері.

Щоб керувати дитячою творчістю під час ілюстрування літературних творів, вихователь повинен вміло вибирати епізоди для ілюстрацій, враховувати придатність змісту твору до зображення його графічним способом. Наприклад, діти можуть легко відтворити сюжет таких віршів: П. Воронька «Їжачок-хитрячок», О. Трутневої «Перший сніг», Г. Ладонщикова «Підсніжники», Я. Година «Берізка», І. Буніна «Листопад». Малюючи за змістом літературного твору, дитина пригадує послідовність подій, намагається передати основні риси характеру образів, деталі пейзажу, тобто вона активно мислить, спираючись на свої уявлення і знання.

Виконуючи ілюстрації до казок, діти створюють фантастичні образи. Події в казці розвиваються плавно, ритмічно, повторюються дії, завдяки чому чітко вимальовується перехід від одного епізоду до другого. Для ілюстрації відбирають прості за змістом епізоди, які композиційно легко будувати.

Насамперед вихователь повинен вибирати казки, в яких події хвилюють дітей, а нескладні епізоди легко малювати. При цьому дошкільників треба спрямувати на пошуки способів передачі виразності образів, продумування можливих варіантів рішення композиції.

Наприклад, під час малювання за мотивами народної казки «Колобок» вихователь спрямовує дітей на вибір таких епізодів тексту для зображення: зустріч Колобка з Ведмедиком, Зайчиком, Лисичкою та іншими героями казки, потім обговорює з ними можливі варіанти зображення персонажів.

Активне обговорення епізодів казки дає можливість дітям знайти способи відтворення образів.

Є дві форми організації роботи з сюжетного малювання: індивідуальна і колективна. Розглянемо докладно колективну форму організації роботи.

Колективне виконання різноманітних завдань відіграє важливу роль. Уміння колективно працювати закладається уже з дошкільного віку.

Формується воно поступово, з урахуванням вікових особливостей дітей. З уміння дитини налагоджувати стосунки з однолітками починається її підготовка до життя — спочатку в дитячому садку, потім — у школі. Сприятливі умови для морального виховання дітей, розвитку їх творчих здібностей, умінь разом знаходити і розв'язувати спільне завдання створюються у процесі колективного малювання.

Програмою виховання і навчання в дитячому садку передбачено вироблення у дітей трирічного віку уміння брати участь у створенні колективних композицій.

Дослідження відомих учених (Н. Сакуліної, Т. Комарової, Є. Ігнат'єва, В. Єзикеєвої, Т. Камкової та інших) свідчать про те, що діти старшого дошкільного віку можуть самостійно створювати сюжетні колективні малюнки на основі досвіду, індивідуальних знань про навколишній світ.

Перед тим як виконати колективний малюнок, діти мають ознайомитись з правилами, яких треба дотримуватись у процесі спільної діяльності: разом обговорити сюжет малюнка і вибрати епізод для відтворення; разом скласти план виконання майбутньої композиції; відповідно до індивідуальних умінь і навичок розподілити між собою обсяг роботи; під час колективного малювання кожний повинен контролювати свої дії і дії товариша; якщо товариш не вміє малювати деякі предмети, потрібно допомогти йому, підказати (на окремому аркуші паперу показати послідовність зображення), але не малювати за нього; починати й закінчувати спільний малюнок треба разом; не можна залишати товариша самого виконувати малюнок; слід проаналізувати колективну роботу (виразність образів, єдність колективної композиції).

Доцільно також створити таку педагогічну ситуацію, яка передбачала б виконання спільних: зображувальних дій, поставити дитину перед необхідністю діяти разом з товаришем для досягнення спільної мети.

Дошкільники мають обміркувати й обговорити послідовність, розміщення елементів майбутнього малюнка, способи його виконання. Основна умова, яка забезпечує формування колективних взаємин у процесі цієї роботи —

поставлена перед дітьми спільна мета. Вона й зумовлює встановлення стосунків між дітьми, активність, взаємодію під час пошуків сюжету, планування, обговорення і здійснення запланованого.

Щоб спільно виконати завдання з малювання, треба насамперед разом спланувати майбутню композицію. У ході спілкування уточнюються, змінюються індивідуальні задуми й виробляється колективний план; між дітьми виникають тісні психологічні зв'язки, взаємини набирають колективного спрямування. Це виявляється в умінні вислуховувати думку товариша, обґрунтовувати й відстоювати свій погляд, погоджуватися з кращим варіантом композиції, допомагати один одному, втілювати задумане.

На першому етапі навчання застосовується найпростіша форма організації спільної діяльності. Об'єднуючи в одне ціле індивідуальні роботи, вихователь підводить дітей до розуміння, що композиція може бути й колективною. Наприклад, розмістивши предметні малюнки на одній смужці, можна утворити тематичні композиції: «Осінній парк», «Вулиці нашого міста» тощо.

Згодом, коли старші дошкільники удосконалять свої зображувальні вміння, їм пропонують завдання з урахуванням спільного задуму (другий етап). На цьому етапі діти малюють індивідуально, але мета в усіх одна. Наприклад, проілюструвати якусь казку і зробити з малюнків книжечку.

Якщо ілюстрації виконувались індивідуально і в процесі малювання дошкільники мало залежали один від одного, то у виготовленні макета книжечки взаємозалежність їх уже значно більша: вони дбають про успіх загальної справи.

На третьому етапі навчання формуванню колективним взаємин ефективно сприяє така організація колективного малювання, коли передбачається тісна взаємозалежність виконавців завдання. Наприклад, двоє дітей малюють осінній парк або ліс на одному аркуші паперу.

Найбільш сприятливі умови для вироблення уміння колективно виконувати малюнок (планувати і послідовно виконувати план) складаються в

творчих групах з двох дітей. Вихователь при цьому підводить дітей до розуміння необхідності поетапного планування роботи, пояснює, що результат колективної діяльності залежить від уміння скласти план майбутнього малюнка. Обговорення розміщення предметів на площині паперу дає можливість спочатку передбачити, а потім спланувати всю послідовність виконання сюжетного зображення. Поетапне обговорення і виконання майбутнього малюнка сприяє формуванню колективних взаємин між дітьми (вміння рахуватися з думкою товариша, справедливо розподіляти між членами групи роботу, допомагати один одному, відчуття відповідальності за спільну роботу, доброзичливість, взаємоконтроль).

Навчаючи складати вдвох план сюжетного малюнка, потрібно пропонувати теми, які передбачали б зображення однорідних предметів («Зимовий парк», «Рибки і акваріумі»).

Оскільки в дітей на початку навчального року ще не сформоване вміння малювати разом, до результату спільної зображувальної діяльності вони ставляться як до індивідуального завдання, інтерес до нього поступово зменшується. Тому в процесі роботи треба спонукати їх до спільної діяльності. Якщо хтось із дітей працює недбало, потрібно звертатися до обох як до виконавців спільного завдання.

На четвертому етапі навчання (третій квартал), коли дошкільники набудуть досвіду спільного планування і вдосконалять технічні навички, кількість дітей у творчій групі збільшується до трьох-чотирьох.

Комплектуючи творчі групки, треба враховувати не тільки взаємну прихильність дітей, а й їхній рівень зображувальних умінь. Особливу увагу слід звертати на тих, у кого він низький, доцільно працювати з цими вихованцями індивідуально на загальних заняттях з малювання.

Враховуючи вікові особливості дошкільників, перед початком колективного малювання педагог вдається до попереджувального контролю. За допомогою запитань він з'ясовує, як діти додержують правил виконання спільного малюнка: Що треба зробити, перш ніж починати малювати? Як саме

ви плануватимете роботу? Навіщо це треба робити? Коли план послідовного виконання складено, що далі треба зробити? Чому треба розподіляти обсяг роботи?

Визначити, чи оперують дошкільники правилами дружніх взаємин, допоможуть запитання такого характеру: Що треба зробити, коли товариш захоче намалювати такий самий предмет? Якщо ти побачив помилку в малюнку товариша, що ти зробиш? Якщо в товариша не виходить зображення, що треба зробити? Чи можна залишати його самого виконувати спільний малюнок? Чому не можна малювати за товариша? У чому має полягати твоя допомога? Якщо малюнок виконаний неохайно, хто винен у цьому?

Формуючи вміння колективно створювати сюжетну композицію, важливо спиратися на позитивні взаємини дітей, їх ініціативність, розкривати емоційний стан у процесі спільної зображувальної діяльності. Наприклад: «Молодець Андрійко! Мені дуже сподобалося, що ти сам помітив: треба допомогти товаришеві».

Значну роль у навчанні дітей втілювати свій задум в малюнок відіграють оцінка та аналіз колективних робіт вихователем і дітьми. Аналіз має виходити з програмних вимог і поставленої мети.

При оцінюванні колективних робіт треба враховувати вміння дітей домовлятися, планувати послідовність виконання малюнка; спільно виконувати поставлені завдання; передавати в малюнку характерні особливості і будову предметів, їх розміщення в просторі; розподіляти між собою об'єкти зображень майбутньої композиції, послідовно виконувати їх. Разом з вихователем в оцінюванні робіт мають брати активну участь усі діти.

Педагог вибирає найбільш вдалі композиції, звертає увагу на взаємодію дітей. Пропонує одній-двом парам розповісти, як вони планували майбутній малюнок, як домовлялися, хто що малюватиме, як працювали.

Спільна діяльність дітей підгрупами (по 2, 3, 4) потребує активності, самостійності, вміння працювати разом. Діти обговорюють послідовність виконання малюнка, планують розміщення його на одному аркуші паперу,

розподіляють обсяг роботи, додержуючи при цьому складеного плану. У них формуються правильна поведінка в спільній діяльності, дружні взаємини.

На занятті, коли діти працюють групами, двомісні столи ставлять у ряд упритул. Фарби, воду, підставки розміщують на столах так, щоб зручно було працювати. Коли виникає потреба, можна встати, поміняти воду, поділитися фарбами, обмінятися думками щодо здійснення задуму, доповнити малюнок. Якщо діти на занятті не змогли повністю здійснити свій задум, вони можуть закінчити малюнок пізніше. Знання, вміння і навички, здобуті на заняттях з

колективного малювання, діти закріплюють у процесі самостійної художньої діяльності. Слід заохочувати дітей об'єднуватися в групи по двоє-троє і разом виконувати завдання. Такий взаємозв'язок із самостійною художньою діяльністю сприятиме успішному навчанню дошкільників.

Отже, керуючи колективним малюванням у старшій групі, вихователь повинен навчати дошкільників індивідуально планувати і виконувати малюнок; підводити їх до розуміння значення результату спільної зображувальної діяльності; об'єднувати для виконання композицій у творчі групи спочатку по двоє, а згодом по троє-четверо, враховуючи взаємні симпатії й індивідуальні особливості дітей; спонукати до колективної роботи на заняттях і в години самостійної художньої діяльності; забезпечувати цілеспрямований педагогічний контроль і за вмінням дітей малювати, і за використанням ними правил позитивних взаємин.

Спільне виконання сюжетних композицій виховує доброзичливе ставлення до товариша, відповідальність, формує вміння домовлятися й розподіляти обсяг роботи підпорядковувати свої дії поставленій меті, бажання допомагати одне одному, щоб добре справитись із завданням.

Тема 8. Підготовка дітей до сюжетного малювання

Сюжетному малюванню передують попередня підготовка дітей. Вона може бути різноманітною: спостереження на екскурсіях і прогулянках з обстеженням об'єктів і предметів, розглядання картин та ілюстрацій, прослуховування

літературних і музичних творів, перегляд діафільмів, кінофільмів, телефільмів, лялькового і тіньового театрів.

Спостереження — це навмисне, планомірне сприймання предметів і явищ навколишнього оточення, організоване з якоюсь певною метою. Вміння спостерігати треба виробляти в дітей з раннього і молодшого дошкільного віку. Спостереження — це один з основних методів дошкільного навчання. Значення цього методу полягає в тому, що процесі спостереження дошкільники здобувають основні знання — дістають уявлення про предмети і явища навколишнього світу. Розвиток спостережливості, розширення кругозору, виховання любові до рідної природи, її краси — усе це необхідне в процесі навчання сюжетного малювання.

У дошкільному віці спостереження дітей поверхове. Спостерігаючи за краєвидом (предметом), вони сприймають лише окремі його деталі. А тому потрібно не тільки звернути увагу дошкільників на цікавий об'єкт, а й поставити перед ними певне завдання. Для більшої активізації дітей під час спостереження вихователь звертається до них із запитаннями, привчає їх самостійно роздивлятися об'єкти. Важливо також, щоб у спостереження включалися різні органи відчуттів.

Готуючись до спостереження, вихователь повинен заздалегідь вибрати місце, куди поведе дітей, продумати, як організувати спостереження, на що звернути увагу, щоб діти зафіксували у своїй пам'яті деталі об'єкта, що малюватимуть. Вибір місця для спостереження залежить від програмних завдань і віку дітей.

Спостереження треба обов'язково проводити за одними й тими самими об'єктами кілька разів на рік і в різні пори року (пізно восени, зимою, весною, влітку).

Під час першого спостереження за об'єктами вихователь тільки заохочує дошкільників до спостереження, разом з ними милується красою об'єкта, формує в них загальні враження, розвиває естетичні відчуття. Проводячи

повторні спостереження, вихователь ставить мету, наприклад вивчити з дітьми старшої групи конструктивну будову дерева.

Повторні спостереження за краєвидами та іншими об'єктами дають дітям можливість розібратися в різних сезонних змінах, що відбуваються в природі.

Усе за чим діти спостерігали на екскурсіях і в повсякденному житті, є винятково цінним матеріалом, що використовується в сюжетному малюванні.

Методика проведення спостережень урізноманітнюється із збагаченням досвіду дітей і ускладненням завдань кожного заняття. Починати треба з розглядання окремих об'єктів: кульбаби, берези, ялинки, ромашки. При цьому потрібно максимально активізувати мову дошкільників за допомогою запитань, які допомогли б розкрити особливості об'єкта, збагатити її поетичними виразами, порівняннями. Наприклад, кульбабу можна порівняти з кулькою, сніжинкою. Діти можуть самі порівняти деякі об'єкти, виявити спільні та відмінні особливості. Спостереження сприяють розвитку в них чутливості й допитливості..

Природа нашої Батьківщини багата й різноманітна. Весною, влітку, восени, взимку люди милуються чудовими краєвидами, природним поєднанням кольорів та їх відтінків. Природа для дітей — невичерпне джерело вражень. В. Белінський писав, що перший вихователь дітей — природа та її благодатні враження. Видатний педагог В. Сухомлинський велику увагу приділяв вихованню в дітей поетичного сприймання рідної природи. Він писав: «Я буду так вводити малюків у навколишній світ щоб вони кожного дня відкривали в ньому щось нове, щоб кожний наш крок був мандрівкою до джерела мисленні й мови — до чудової краси природи»

Під час спостереження вихователь повинен звернути увагу дошкільників на колірну гаму в природі. На різноманітних прикладах треба показати дітям, що колір то чи іншого предмета залежить від оточення, в якому він перебуває, від освітлення.

Виробляючи в дітей вміння сприймати кольори, ми навчаємо їх відчувати красу природи, і таким чином готуємо до сприймання пейзажів.

Розглядання репродукцій картин художників,, творів декоративного мистецтва збагачують життєві враження дітей, викликають у них хвилювання, створюють певний емоційний настрій. Завдяки своїй конкретності, наочності у змалюванні дійсності образотворче мистецтво справляє великий вплив на дітей. Воно дає можливість ознайомлювати з новими для них явищами в суспільному житті, природі, побуті, а також збагачує уявлення про вже відомі явища.

Проте художник не тільки показує ті чи інші предмети і явища життя, а й характеризує змальовуючи їх в яскравих образах. Художнє зображення предметів і явищ викликає в дітей почуття симпатії, радості, смутку. Необхідно розвивати в них художнє сприймання. Важлива особливість художнього сприймання — його цілісність, тобто вміння сприймати не тільки зміст, а й засоби, використані для змалювання образу.

Про те, що дошкільники можуть сприймати засоби виразності. Чим чіткіш діти усвідомлять, якими виражальними засобами користуються художники, тим глибше розкриються перед ним зміст твору, багатство думок і почуттів, відображених у ньому, тим більші враження справить він на дошкільників.

Під час розглядання репродукцій потрібно навчити дітей виділяти в картині головне, тобто сприймати її зміст. І великою мірою залежить від правильного розуміння просторових зв'язків, якими художник передає сюжет, відносин між зображуваними персонажами.

Важливо також розвивати уміння сприймати характери деталі, ознаки предметів. Це допомагає глибше зрозуміти основний зміст картини. Іноді саме завдяки деталям можна збагнути суть зображеного, тобто через деталі підійти до головного.

Отже, ознайомлюючи дошкільників з репродукціям картин, вихователь ставить такі завдання: формувати в дітей почуття прекрасного; вчити їх відшукувати головне в художній картині (сюжетно-композиційний центр); навчити сприймати засоби виразності, використані художником для створення образу; розуміти задум художник.

Керуючись цими завданнями, визначають основні вимоги, яким мають відповідати твори мистецтва, що використовуються для дітей:

Картини повинні бути реалістичними і високохудожніми.

За своєю тематикою вони мають бути близьким й зрозумілими дітям. Діти повинні мати певний обсяг знань про явища і предмети, намальовані на картині.

Репродукції картин повинні діяти на дітей емоційно, викликати в них естетичні почуття. Тому в творах необхідні предметність, конкретність малюнків.

Використані художником засоби зображення зміст картини мають бути виразними й зрозумілими дітям.

Видатний педагог Є. Фльоріна так пише про вимоги до творів мистецтва для дітей: «Мистецтво для дітей повинно бути багатим, різноманітним за змістом, за тим відчуттям, які воно викликає, а також за художньою виразністю. Одноманітність тематики, жанрів і прийомів виконання гальмує загальний і естетичний розвиток дитини».

Показ картини треба організувати так, щоб забезпечити естетичне сприймання твору.

В. Єзикеєва процес сприймання дітьми художньої творчості поділяє на кілька етапів. Так, на першому етапі дітей ознайомлюють із змістом художньої картини. На другому - аналізують ті засоби зображення, які є основними для вираження певної ситуації. Але не всі засоби зображення потрібно характеризувати відразу (кольорове рішення картини, зображення предметів у русі, композиційна побудова картини тощо).

На третьому етапі вихователь за допомогою запитань співвідносить сприймання картини з тими завданнями, які ставляться перед дітьми (наприклад: якими фарбами можна намалювати сонячний день або дерева восени, льодохід весною?).

Використовуючи ілюстрації художників, вихователі вчать дітей створювати свої ілюстрації до літературні творів, казок, пісень, байок,

оповідань. Отже, ілюстрації дають дітям не для копіювання, а для того, щоб збагатити задум дитини, спрямувати дитину на пошуки своєї композиції, дати можливість на основі складної переробки побаченого створити нові, свої образи, виявити творчість у пошуках засобів передачі художнього задуму малюнка.

Діти краще уявляють казкових тварин, птахів, чарівні замки, казкові космічні кораблі, коли вони побачать їх ілюстраціях, картинах казкового характеру. Розглядаючи з дітьми такі картини, вихователь спрямовує їхню увагу на деталі, які передають казковість образу

Художнє слово вихователь повинен широко використовувати як на занятті, так і в підготовці дітей до сюжетне малювання.

Давно відомо, що слово в художньому творі, крім своєї безпосередньої функції виконує ще й естетичну роль, адже воно допомагає створити поетичний образ. Художнє слово може викликати емоції, почуття у тих, хто його слухає, виділити основне, індивідуальне в образі, узагальнити істотні ознаки. Воно загострює враження і уяву, тобто посилює розумову діяльність дитини.

Використання поетичного слова в підготовці дітей до сюжетно-тематичного малювання допомагає їм уявити різноманітні картини природи і передати їх у малюнку, тобто сприяє вияву дитячої творчості.

Вихователь повинен постійно пам'ятати, що під час екскурсії в природу, спостережень треба широко користуватися художнім словом, образними епітетами, яскравими порівняннями, метафорами.

Заздалегідь вихователь підбирає вірші, загадки, приказки, і яких наголошуються якісь особливості предметів, риси характеру людей. Це допомагає дітям знаходити в навколишньому середовищі поетичні картини, доступні дітям в образотворчому відношенні. Якщо поетичний образ зацікавлює дітей, тоді він глибоко запам'ятовується, і вони із задоволенням зображують на папері той чи інший епізод казки, вірша, оповідання.

Поетичне слово, що використовується в підготовці до сюжетного малювання, треба вміло поєднувати з безпосереднім сприйняттям дітей.

Педагог повинен відчувати, які літературні твори доцільно прочитати дітям тільки після спостереження у природі, а які — перед спостереженням.

У пейзажній ліриці дошкільник сприймає насамперед, ритм, проявляє особливу чутливість до нього, закони ритму; він розуміє легше і швидше, ніж світ форм і кольорів. Ритм вірша створює певний настрій у дитини, розвиває здатність свідомо запам'ятовувати віршовані рядки.

Поетичні образи природи надовго зберігаються в пам'яті і залишають глибокий слід у душі кожної дитини. Ось чому корисно використовувати поетичне слово під час кожної прогулянки, ігор, у повсякденному житті. Тоді в дітей виникає бажання намалювати те, що вони бачать. Діти повніше сприймають і відчувають навколишню красу у природі і побуті.

Використання технічних засобів навчання в сюжетному малюванні та повсякденній виховній роботі з дошкільнятками — це додаткове джерело повідомлення нових знань і ознайомлення дітей з навколишнім життям. Ефективність використання наочних посібників у навчальному процесі полягає в тому, що вони підвищують усвідомленість сприйнятого матеріалу, активізують пізнавальну діяльність дітей, підвищують активність на заняттях, самостійність у засвоєнні матеріалу.

Тема 9. Сюжетне малювання в середній групі

Діти цього віку вже мають деякий досвід зображення простих сюжетів. Вони вміють самостійно виконувати прості сюжетні малюнки не тільки за завданням вихователя, а й за власним задумом. Якщо з дітьми систематично проводилася робота з формування зорових образів, з навчання прийомів малювання предметів, то вони вже засвоїли прийоми зображення групи предметів і можуть цієї групи стояти такі завдання:

1) вчити дітей передавати в сюжетному малюнку враження від спостережень природи (восени, взимку, весною, влітку), відтворювати святкування знаменних дат, Нового року, Міжнародного жіночого дня, Дня Перемоги та ін.);

2) навчати дошкільників передавати в ілюстративному малюнку зміст літературного твору (казки, пісні, оповідання та ін.);

3) з окремих дитячих робіт створювати колективні композиції; навчати дошкільників колективно виконувати сюжетний малюнок;

4) ознайомлювати дітей з елементарними правилами прийомами і засобами побудови композиції сюжетного малюнка:

а) об'єднувати в малюнку за змістом зображення двох предметів, композиційно правильно розміщувати їх на одній лінії на аркуші паперу (будинок з парканом, дерево біля будинку, прийшла зима, новорічна ялинка);

б) ритмічно розміщувати зображувані предмети по всьому аркушу паперу;

4) виробляти в дошкільників вміння передавати в малюнку просторові явища (великі і малі предмети на одні лінії і по всьому аркушу), пропорції, форму (дерев, будинків, птахів, тварин, людей), правильно підбирати кольори;

5) закріпити технічні навички малювання олівцями та фарбами на білому і кольоровому папері;

б) вчити дітей розуміти зміст репродукцій картин і ілюстрацій художників, розповідати про них.

Навчання сюжетного малювання в середній групі починається з виконання малюнків на прості теми. Сюжети композиції мають складатися із знайомих дітям предметів, що зображувалися ними раніше. Спочатку дітям пропонуються теми з найпростішим композиційним рішенням (два предмети, розміщені на одній лінії і об'єднані певним змістом «Сніговик біля дерева», «Будинок з парканом»; «Ялинка, заповишені снігом»).

Пізніше завдання із сюжетного малювання треба ускладнити. До сюжетних композицій можуть входити два-три предмети, пов'язані єдиним змістом. При цьому треба додержувати пропорційного співвідношення їх за величиною. Виконуючи це завдання, діти вчаться розміщувати предмети на одній лінії, малювати різні за величиною об'єкти (великий і малий, низький і високий).

Дітей навчають композиційно розміщувати предмети не тільки один біля одного, а й по всьому аркушу паперу без визначення ліній землі і неба. Наприклад: «Рибки в акваріумі», «Квіти на лузі».

Навчаючи сюжетного малювання, не слід забувати про розвиток творчих здібностей дітей. Дослідження поділялось на три етапи. На першому етапі дітям пропонувались завдання, що потребують початкового орієнтування в творчій діяльності: діти діяли за вказівкою вихователя (придумай, знайди, створи).

На другому етапі використовувались завдання, що потребували цілеспрямованих дій і пошуків. Дошкільники діяли разом з вихователем, поступово усвідомлюючи, що набуті навички можна комбінувати і видозмінювати. Завдання третього етапу потребували планування задуму в різних видах діяльності, своїх дій, відбору виражальних засобів.

Теми сюжетного малювання повинні відповідати порам року. Протягом року тематики для малювання можуть бути різними «Будинок з парканом»; «Дерево біля будинку»; «Дерево біля будинку взимку»; «Дерева покриті снігом», «Дерева і падаючий сніг»; «Ялинка біля паркану»; «Снігова баба біля лави»; « Росла собі ялиночка і зайчик з нею ріс»; «Колобок зустрів Зайчика»; «Рибки в акваріумі».

Вересневі дні зустрічають дітей лагідно. З глибокої блакиті по-літньому яскраво світить сонце. У скверах і парках вирають усіма барвами веселки айстри, квітнуть жоржини, чорнобривці, сальвії і петунії. Повітря настояне на пахоощах трав. І тільки спостережливе око може зафіксувати, що вересень приніс ранню осінь. Подекуди у кроні дуба побагровіли листочки. Блідніють яскраво-зелені шати осик і березок, щоб незабаром зачарувати всіх своїм золотаво-лимонним осіннім вбранням. У цю ранню осінню пору є що спостерігати і малювати дітям. На прогулянках, екскурсіях вихователі звертають увагу дітей на зміни, що відбуваються в природі ранньої осені, вчать бачити красу в природі. Потрібно обов'язково звернути увагу дітей на розміщення дерев на землі (вони можуть рости одне біля одного - фронтально або на всій площині ділянки).

Дерева бувають різні за розміром: великі - малі, високі - низькі. Після проведених спостережень у природі діти малюють дерева ранньої осені, улюблені квіти. Вихователь, наголошує, що дерева треба розміщувати на малюнку та як вони спостерігали їх у природі.

Зміст малюнка можна виражати по-різному, а то треба застосовувати різні методи навчання композиційної побудови малюнка. Наприклад, якщо діти малювали ранню осінь, розміщуючи дерева на одній лінії, то, малюючи осінній гай, вони розміщують дерева по всьому аркушу.

Ті краєвиди, за якими діти спостерігали восени, взимку красиві по-своєму, а тому доцільно проводити спостереження в одному й тому самому місці в різні пори року, щоб діти чіткіше бачили зміни в природі, характері особливості кожної пори року. Завдання вихователя — навчити дітей бачити і відчувати красу зимової природи, вміти передавати її на папері.

Хороше взимку в лісі, сквері, парку, на подвір'ї дитячого садка. Завмерли дерева, кущі, покриті інеєм. Засніжені, вони здаються казковими, яскраво виділяється кожна гілочка із золотистими блискітками, а на білому сніжному тлі красуються сосни, ялини. На прогулянках діти милуються красою засніжених дерев, кущів, спостерігають, як сиплеться лапятий сніжок обліплює стовбури її гілки, заносить кущі. Довкола, куди не глянь, біло-біло.

Дошкільники малюють перший сніг, сніжинки, дерева, покриті снігом, дерева і падаючий сніг, снігову бабу, ялинку, запорошену снігом. Покажіть дітям, що дерева і навіть придорожні стовпи, високовольтні лінії вбрані у білі квіти із золотими блискітками, і їхня уява збагатиться новими враженнями, а на папері з'являться нові малюнки про зиму.

Добре було б, якби вихователі прогулювалися з дітьми до парку, скверу, лісу. Стоять дерева в сніговому вбранні мовчазні і тихі. Пахне снігом, морозом і хвоєю. На гілках дерев шапки снігу, на стовбурах тоненький шар інею. Хто не бачив інею, той не відає, що таке зимова краса.

Повторні спостереження за деревами взимку під час екскурсії в ліс або парк дають можливість вихователю поглибити знання дітей про

конструктивну будову дерев, що допоможе їм правильно зображувати дерева в малюнках зимових пейзажів.

Весна і літо для дітей — це щедра і багата пора гарячого сонця, пишної зелені, це цікаві мандрівки до лісу, в поле, на луки. Весняне і літнє сонце пестить кожний листочок, кожну травинку. Повітря свіже і пахуче.

Навчити дітей сприймати, розуміти і передавати бачене в малюнку - важливе завдання. Воно розв'язується повсякденно і систематично.

У навчанні сюжетного малювання основну роль відіграє слово вчителя. Адже потрібно розвивати в дітей уяву, задум допомагати їм відшукувати самостійні способи зображення сюжету. Захоплюватись показом композиційної побудови малюнка не слід, треба давати можливість дітям діяти самостійно. Вихователь повинен показувати картини, ілюстрації, давати поради, як творчо вирішити тему.

Тема 10. Особливості навчання сюжетному малюванню дітей старшої групи

У дітей старшої групи більше знань про навколишню дійсність, глибші уміння і навички зображення предметів. Вони знають, що прийом малювання одного предмета можна застосувати для зображення подібних предметів. Діти цього віку уважніші і більш самостійні у виборі засобів зображення. Вони сприймають основні ознаки предмета (форму, пропорції, колір) і розміщення об'єктів у просторі.

Під керівництвом вихователя діти можуть зображувати на папері елементарні рухи птахів, тварин, людей за допомогою зображувальних засобів.

Цікавість до навколишньої дійсності в дітей старшої групи підвищується, а тому з ними проводяться триваліші спостереження краєвидів і розглядання предметів. За рахунок активного розвитку зорового і дотикового сприймання вся запас знань про предмети, їх якості, засоби зображення. Зміцніли м'язи кисті рук, а в зв'язку опалились технічні навички зображення пре задуму дитині треба з всього обсягу знань, які вона має, відібрати і застосувати в сюжетному

малюнку найхарактерніші зображувальні засоби, уявити собі образи і сюжетну ситуацію. Усе це потребує активних *старшої групи стоять такі завдання:*

1) продовжувати розвивати в дітей вміння передавати в сюжетному малюнку враження від спостережень природи в різні пори року, відтворювати характерні їх ознаки, святкування знаменитих дат і революційних свят, працю та ігри дітей в дитсадку, працю дорослих та їх відпочинок;

2) удосконалювати вміння дітей передавати в ілюстративному малюнку нескладний зміст літературного твору;

3) вчити дітей колективно (спочатку вдвох, а наприкінці року втрих-чотирьох) виконувати сюжетний малюнок: обговорювати разом сюжет, домовлятися про послідовність його виконання, рахуватися із задумом товари розподіляти між собою завдання та колективно виконувати його, враховуючи закономірності композиції;

4) продовжувати ознайомлювати дітей з доступними законами (цільності, типізації і контрастів), елементарними правилами, прийомами і засобами побудови композиції сюжетного малюнка:

а) правильно розміщувати композиційний центр (головні образи малюнка) як на всій поверхні предмет площини (без передачі неба і землі), так і при зображенні на аркуші паперу землі і неба;

б) виявляти в сюжетному малюнку головне розміром, кольором, детальною прорисовкою:

в) виявляти задум композиції з урахуванням елементарних правил, прийомів і засобів побудови композиції (рівноваги, ритму тощо);

5) поглиблювати набуті раніше вміння передавати в малюнку просторові явища (основи ближчих предметів на предметній площині зображують нижче, а віддалені вище), пропорції, форму та колір образів, їх елементи рухи, характерні особливості, риси (лисичка - хитра, вовк — злий, зайчик — добрий), зображувати контраст образи (на темному фоні — світлі, а на світлому — темні образи);

б) удосконалювати технічні навички малювання олівцями та фарбами на білому і кольоровому папері;

7) продовжувати вчити дітей правильно розглядати продукції картин та ілюстрацій (визначати головне і воно виділено, якими виражальними засобами користувався художник), дитячі малюнки.

Перед спостереженням краєвиду вихователь пояснює, що треба спостерігати, на які об'єкти потрібно звернути увагу, що необхідно використати в майбутньому малюнку. Такі вказівки вихователя допоможуть дітям глибше сприйняти спостережуваний краєвид. Провівши попередню підготовку до сюжетного малювання за день до заняття навчає дітей, як спланувати майбутній малюнок.

Для дітей старшої групи корисно, коли вихователь дає завдання додому спланувати сюжетний малюнок. Тоді кожна дитина розповідатиме про свій задум вдома, радитиметься з батьками, товаришами, вихователем. Такі завдання дають можливість дітям продумувати зміст малюнка заздалегідь, бо на занятті не завжди за кілька хвилин дитина придумає його сюжет.

Для дітей старшої групи корисно, коли вихователь дає завдання додому спланувати сюжетний малюнок. Тоді кожна дитина розповідатиме про свій задум вдома, радитиметься з батьками, товаришами, вихователем. Такі завдання дають можливість дітям продумувати зміст малюнка заздалегідь, бо на занятті не завжди за кілька хвилин дитина придумає його сюжет.

Навчаючи дітей придумувати сюжет, важливо за допомогою наочного матеріалу (ілюстрацій, репродукцій картин художників, предметних картинок) поглибити їхні знання про прочитане або побачене, допомогти уявити обстановку, де відбулася дія, зовнішній вигляд героїв. При цьому необхідно сформувати в дітей зоровий образ, який потім стане основою майбутнього малюнка. Для цього можна показати дітям зразки виразних образів.

Необхідно ознайомити дітей з просторовим розміщенням предметів. Діти засвоюють, що предмети перебувають у певних просторових відношеннях один з одним і відображають це на малюнках.

Процес розвитку просторової уяви дітей потребує від вихователя кропіткої роботи. Вихователь вчить дітей пов'язувати зображуване єдиним змістом і по-різному розміщувати предмети на аркуші паперу. Часто площину паперу діти сприймають, як площину землі. Вони не виділяють на папері небо, у них вся площина паперу — це земля. І всі образи композиції вони вільно розміщують по всьому аркушу. Щоб малюнки були різноманітними, вихователь може показати, як на папері зобразити землю і небо.

Папір для малювання з фоном неба і землі спочатку готує вихователь. Він підбирає колір для умовного покриття площини землі і неба. Потім до покриття площини залучає дітей. Робиться це напередодні заняття в другій половині дня. Пізніше вихователь пропонує кожній дитині підготувати папір для наступного заняття. Можна використати і кольоровий папір. Наприклад, для осіннього пейзажу верхню частину кольорового (синього) паперу залишають для неба, а нижню частину аркуша покривають як площину землі. На зафарбованій площині землі діти із задоволенням розміщують відповідні предмети і малюнки у них виходять гарними, барвистими.

Дошкільникам потрібно пояснити, що предмети в міру віддалення від нас здаються нам меншими, проілюструвати це на окремих предметах (деревах, будинках), а потім доцільно провести спостереження за вулицею міста, села, краєвидом на березі моря, у горах. Після такого послідовного спостереження проводять заняття. Теми малюнків можуть бути такими: «Наша вулиця», «Наше село (місто)».

Дітям пояснюють, що будинки, які стоять на протилежному березі річки, треба малювати меншими за розміром і ближче до верхнього краю аркуша, нижче зображують набережну і людей, що йдуть, потім — річку, по якій плывуть пароплави. Двох і трьох планова побудова малюнка спочатку виходитиме не в усіх дітей, але в результаті систематичної роботи діти навчаються виконувати трьох планову побудову і зображувати предмети в русі.

Композиційні вміння розвиваються в дітей і від аналізу дитячих малюнків та розглядання репродукцій, ілюстрацій художників. Ілюстративний матеріал

дітям дається для того, щоб показати, як художник розмістив зображувані предмети, якими художніми засобами користувався, щоб створити виразний образ. Так дошкільників спрямовують на творче композиційне рішення теми. Після бесіди діти починають виконувати свої малюнки.

Вчити дітей правильно сприймати глибину простору можна і за допомогою фланелеграфа. Для цього вихователь з дітьми виготовляє предмети різної величини, а потім викопують вправи, які допомагають їм краще зрозуміти розміщення зображуваних предметів на площині.

Щоб діти впевненіше малювали хоровод навколо новорічної ялинки, корисно провести дидактичну гру, яка допоможе їм усвідомити просторове розміщення предметів.

У старшій групі дітей навчають створювати сюжетні композиції, за мотивами літературних творів, привчають працювати над виконанням ілюстрації в такій послідовності:

Вибір характерних епізодів, які можна легко ілюструвати і які чітко розкривають зміст твору.

Правильно композиційне рішення теми. Виділення основного в композиції (розміром, місцем, кольором) і розміщення його в центрі. Визначення пози, одягу персонажів. Робота над другорядними деталями малюнка.

Діти повинні знати, що за допомогою кольорів можна передавати своє ставлення до героїв.

Тематика дитячих робіт в старшій групі повинна відповідати тим враженням, що їх діти дістають в результаті спостережень навколишньої дійсності, читання казок, оповідань віршів..

Орієнтовна тематика: «На збиранні врожаю»; «Машини возять зерно»; «Транспорт на моїй вулиці»; за сюжетом вірша П. Воронька «Їжачок-хитрячок»; за сюжетом вірша М. Лисича «Листопад»; «На птахофермі»; «Дерева пізньої осені»; «В парку пізньої осені»; «Березовий гай пізньої осені»; «Дерева покриті снігом»; «Петрушки танцюють біля ялинки»; «Новорічне свято

в дитсадку»; «Діти катаються на лижах»; «Діти танцюють біля ялинки», «Діти ліплять снігову бабу»; «Діти підгодовують птахів»; «Зимові розваги дітей на майданчику»; «Взимку в лісі»; «Дерева весною»; «Космонавти»; «Квітучий сад»; «Мое село»; «Як ми допомагаємо дорослим»; «На нашому городі»; «Діти на зарядці»; «На будівництві будинку»; «Мій тато працює на комбайні»; «Рукавичка», «Колобок», «Котик і Півник».

Настала осінь. Милуйтеся разом з ними позолот осінніх краєвидів, покажіть, як осінь на всіх кущах і деревах розфарбувала листя у веселкові барви, спонука дітей до малювання осінньої краси. Мальовничі ліси, гаї, міські парки, сади вкрилися осінньою позолотою. Закріпіть естетичні враження дітей віршованими текстами.

Проведіть спостереження за перелітними птахами, кажіть, як летять журавлі, дикі гуси і качки. Запропонуйте дошкільникам намалювати відліт птахів у теплі краї.

Дітям потрібно показати, що кожна пора року має свій характерний колорит. Так, для передачі осіннього пейзажу в основному використовується золотистий колір. Треба звертати увагу дітей на передачу колориту і в процесі ілюстрації казок, віршів.

Під час екскурсій з дітьми у фруктовий сад (школи, дитсадку) ознайомте їх з найпоширенішими деревами різних видів (яблуня, груша, слива, абрикос). Запропонуйте намалювати фруктовий сад.

У своїх малюнках про пізню осінь діти старшої групи зображують ліс, пізні роботи в полі, в садах, на городах у скверах, на виноградниках, передають враження від спостереження краєвидів. Пізньої осені, коли дерева стоять без листя, корисно провести з дітьми повторне спостереження за лісом. Кожна порода дерев має не тільки свою форму, пропорції, просторове розміщення стовбура, гілок, а й своєрідну їх будову. У природі немає однакових дерев. Будову дерев потрібно уважно вивчати порівнянням різних порід.

Спостереження взимку за об'єктами і явищами неживої і живої природи повинні тісно пов'язуватись з читання оповідань, віршів, загадок про зиму, про життя рослин і тварин взимку.

Вихователь повинен не тільки навчити малювати птахів, а й прищепити любов до них, виховувати вміння бачити красу живої природи. Спостерігаючи з дітьми за птахами біля годівниць, на птахофермі, у куточку живої природи повинен систематично звертати увагу дітей на будову тіла птаха і зовнішній вигляд. Корисно провести з дітьми бесіду про птахів, переглянути діафільм «Зимуючі птахи». Після цілеспрямованих спостережень дошкільники зображують птахів на сюжетних малюнках.

Під час прогулянок по місту діти милуються красою парків, вулиць. У них з'являються нові теми малюнків «Дерева в зимовому вбранні»; «Будинки і автобуси на засніжених вулицях міста»; «Парк взимку»; «Зимові розваги дітей».

Свято Новорічної ялинки — веселе свято дівчорі. У дитячому садку діти прикрашають ялинку електричними гірляндами, різноманітними іграшками. Навколо святково прибраної ялинки влаштовують хороводи дітей, організовують забави. Поздоровити малят з Новим роком приходять Дід Мороз і Снігурочка.

Після веселого свята з дітьми старшої групи можна провести дидактичну гру на спостереження просторової розміщення предметів навколо ялинки (ближче, далше, перед ялинкою, за ялинкою, під ялинкою). Після таких спостережень діти виконують малюнки, присвячені Новому року.

У березні повертається з вирію багато птахів. Граки — одні з ранніх перелітних птахів. Після граків прилітають жайворонки, шпаки. Найлегше провести спостереження за граками. Для цього проводиться екскурсія в парк, де є їх гнізда. Вихователь розповідає про те, яка користь від цих птахів, звертає увагу на їх зовнішній вигляд, будову тіла — тулуб овальний, голова кругла. Після екскурсії діти розглядають картину А. Саврасова «Граки прилетіли».

Кожного дня відбуваються зміни в природі: довшає день, яскравіше світить сонце, розтає сніг, дзюрчать струмочки, земля звільняється від снігового покриву. Буйне пробудження весняної природи, її розквіт приносять дітям багато світлих, радісних вражень. Ранньою весною, під час танення снігу, доцільно провести з дітьми екскурсію до скверу. Дошкільники з цікавістю спостерігають, як з'являються струмочки, слухають їхнє дзюрчання, пускають по них паперові човники, спостерігають, як вони плывуть. Після екскурсії

діти розглядають картину І. Левітана «Велика вода». Після екскурсії діти малюють льодохід на річці, ранню весну, весняну повінь за сюжетами літературних творів: Ф. Тютчева «Весняні води».

З приходом весни прокидається в природі все живе. Оживають ліси, луки, степи. Ще сніг лежить, а від ласкавого проміння сонця на проталинах з'являються проліски, на деревах набрякають бруньки, квітує верба — на гілочках з'являються пухнасті котики. Поведіть дітей у парк, сквер, гай, покажіть їм, як пробуджується природа. Розгляньте з вихованцями перші весняні квіти (проліски зверніть увагу на їх колір, форму. Розгляньте дерева і кущі. Порівняйте бруньки верби, вільхи, ліщини з бруньками каштана, тополі, знайдіть схожість і відмінність між ними. Підкріпіть враження дітей віршами Н. Забіли «Білі котики», М. Познанської «Проліски». Запропонуйте дітям намалювати весняні квіти, гілочки кущів і дерев або виконати малюнки на теми: «Рання весна в парку»; «Весна в селі»; «Весна у місті».

Покажіть дітям, як на деревах розвиваються квіткові і листяні бруньки. Зверніть увагу на те, що в берези квітки і листочки з'являються одночасно, а клен спочатку цвіте, а потім викидає листочки. Навчіть визначати види, дерев не тільки за листям, а й за кольором кори, будовою. Покажіть дітям один і той же краєвид кілька разів, коли на деревах є бруньки, а потім, коли з'явилися листочки.

Спостерігаючи за весняними явищами у природі діти одночасно ознайомлюються з працею дорослих у скверах, парках, на вулицях по

впорядкуванню і озеленені міста, у квітниках і на городі дитячого садка. Свої враження від спостережень вони передають в малюнках.

Березень — пробудження природи. В цьому місяці святкується Міжнародний жіночий день. І дорослим, і дітям хочеться привітати своїх матерів, бабусь, сестричок із святом 8 Березня. Адже це свято всіх жінок. Діти заздалегідь готуються до цього дня. Вони і вірші вивчають, і пісні співають, і подарунки готують. Кожному хочеться зробити для мами приємний подарунок. Для мам найдорожчий подарунок той, що зроблений руками її дитини. Малюнки для мам повинні бути різними. Кожний вихователь знає можливість своєї групи, вміння кожної дитини. А тому пропонує дітям близькі і зрозумілі теми для малюнків.

Цвітуть сади, вітерець приносить ніжні пахощі. Прогуляйтеся з дітьми в квітучий сад, роздивіться квіти яблуні зблизька, зверніть увагу дітей на будову яблуні. Узагальнюючи бачене дітьми, вихователь читає дітям оповідання Ушинського «Бджілки на розвідці». На занятті дошкільники малюють на одну з тем: «Фруктовий сад цвіте», «Яблуні цвітуть».

Вулиці сіл і міст нашої країни прикрашають декоративні дерева. Весною, коли вони цвітуть, вулиці мають особливо привабливий вигляд. Пройдіть з дітьми вулицями свого міста, помилуйтеся цвітінням каштанів, квітів, а після прогулянки діти можуть виконати малюнки на теми: «Наша вулиця весною», «Наше місто весною», «Цвітуть каштани».

Вихователі в сільських дитячих садках можуть повести дітей у поле. Гуркочуть трактори, тягнуть за собою плуги й сівалки. День і ніч працюють хлібороби у полі, а над ними від світання до ночі висвистують жайворонки. Кипить весною робота і в садах: обмазують та обкопують дерева, збирають личинки гусені. На тваринницьких і пташиних фермах у свійських тварин з'являються дитинчата (телята, лошата, поросята), а у птахів - маленькі курчата, качата, гусята.

Після проведення екскурсії виконують малюнки на теми «На сівбі буряків», «Підживлюють озимину», «Саджають розсаду», «Весною в полі», «У кролиці з'явилися кроленята», «Мій тато - комбайнер», «На сінокосі».

Хороше влітку малюкам на річці. Галасливою юрбою купаються вони в прохолодній воді, а потім гріються під ласкавими променями сонця і загорають. Цвінуть на воді білі лілії. Після дощу перекидає своє коромисло веселка.

Зверніть увагу дітей на барви веселки. Організуйте спостереження за річкою. Подивіться, як плавають на воді качки і пасеться на берегах худоба

Літо відкриває червень. На Україні його називають так тому, що сонце своїми промінцями, ніби чарівним пензлем, фарбує в червоний, багряний колір ягоди, квіти. Червень гостинний. Підійть з дітьми до річки. П'янки пахощі трав стоять над луками, біліють ромашки, цвіте люпин, рибалки ловлять рибу. А в лісі настала пора збирання ягід і грибів. На сонячних галявинах, на узліссі грають червоними вогниками суниці. У парках і скверах прохолода, цвінуть квіти.

Поведіть дітей на сінокіс, покажіть, як сушать с складають у копиці. Зверніть увагу на колір сухого с порівняйте його з кольором трави. На просторах колгоспних ланів достигають озимі хліба. Надходить нора збирати врожай, в полях з'являються потужні збиральні машини — комбайни. Побувайте з дітьми в полі. Помилуйтеся степовими просторами, достиглими хлібами.

Поведіть дітей на завод, фабрику, будівництво, ознайомте їх з різними професіями. Виховуйте у маленьких громадян світлі почуття гордості за звершення українського народу. Переконайте, що праця кожної людини необхідна й почесна, що у нас цінують і поважають людей, які самовіддано працюють. Такі екскурсії дають чудовий матеріал для виховання в дітей любові до працівників, враження дошкільники передають у малюнках

Тема 11. Методи та прийоми навчання сюжетного малювання

Методи навчання малювання в дитячому садку - це впорядковані способи спільної діяльності педагога і дітей, спрямовані на розв'язання навчально-

виховних завдань, визначених «Програмою виховання і навчання в дитячому садку».

Методи навчання дітей дошкільного віку сюжетного малювання передбачають систему дій педагога, який організовує практичну і пізнавальну діяльність дітей, спрямовану на засвоєння елементарних законів побудови сюжетної композиції, розвиток дитячої зображувальної діяльності, вироблення навичок і вмінь малювати окремі предмети.

Окремі складові частини методу в дидактиці називаються прийомами навчання. Наприклад, демонстрування і розглядання репродукцій картин художню ілюстрацій. Цей прийом збагачує враження і уяву дітей, викликає естетичну насолоду, розвиває образне бачення.

Навчаючи дітей виконувати сюжетні малюнки, насамперед треба передбачати їхню творчість і додержувати принципу розвиваючого навчання. Адже навчання має не тільки озброювати дошкільників знаннями, а й виховувати, розвивати їх особистість. Сюжетного малювання здебільшого дітей навчають такими методами:

інформаційно-рецептивним (або словесно-ілюстративним),
репродуктивним,
частково-пошуковим,
дослідницьким.

Для забезпечення естетичного сприймання оточуючого і розуміння дітьми змісту, який вони зображуватимуть, застосовується інформаційно-рецептивний метод. Цей метод необхідний під час організації спостереження, екскурсії, бесід, обстеження дітьми предметів, іграшок, що зображуватимуться в майбутній композиції, розглядання репродукцій художників, окремих ілюстрацій.

Оскільки сюжетне малювання є засобом пізнання і відображення навколишньої дійсності, вихователь широко застосовує спостереження, тобто цілеспрямоване сприймання явищ природи, навколишніх предметів, які ввійдуть в майбутню дитячу композицію. Спостереження можна поділити на

систематичні, короткочасні, порівняльні. Перед спостереженням вихователь ставить мету, наприклад, обрати такий краєвид, який діти зможуть легко зобразити на папері.

Ось діти середньої групи повинні малювати на тему «Осінні дерева в нашому дитсадку». Вихователь вибирає такий куточок для спостереження, де б дерева були розміщені на одній лінії або по всій поверхні ділянки землі, але так, щоб не заслоняли одне одного. Під час спостереження діти милуються красою осінніх дерев, слухають шелестіння, розглядають дерева на відстані і ближче, обмацують стовбури пальцями. Якщо спостереження за об'єктами проводяться за межами дитсадку, то це вже екскурсія. Під час екскурсій, прогулянок треба вчити дітей спостерігати явища природи, навколишні предмети, розрізняти їх форму, будову, колір. Чим багатшим буде життєвий досвід дітей, запас вражень, тим цікавішим будуть їх сюжетні малюнки.

Обмеження об'єктів (предметів) може відбуватись у природних умовах. Крім того, обстежувати можна різноманітні іграшки, предмети побуту та інші предмети, які зображуватимуться в майбутній композиції. Перед тим як проводити заняття із сюжетного малювання найкраще побувати з дітьми на фермі, у зоопарку, у живому куточку дитсадку тощо. Коли немає можливості спостерігати живих тварин, птахів, то можна обмежитися вивченням їх будови за допомогою іграшок або картинок. Щоб полегшити зображення, іграшки добирають із спрощеною формою.

До бесіди вихователь вдається тоді, коли знає, що в дітей вже є практичний досвід, певний запас знань. Здебільшого бесіда проводиться під час демонстрування і розглядання творів образотворчого мистецтва. У процесі таких бесід дітей вчать розуміти зміст творів живопису, графіки, скульптури, зразків декоративно-прикладного мистецтва окремі виражальні засоби (колорит, форму, композицію).

Бесіда за творами образотворчого мистецтва проводиться здебільшого на початку заняття у формі запитань-відповідей. Бесіду треба ілюструвати репродукціями (однією, двома).

Аналізуючи сюжет картини, вихователь розвиває в дітей уміння визначати, яка пора року зображена, яка погода (сонячна, хмарна), а також відчувати настрій, який картина викликає в глядача (радісний, сумний). Крім того вихователь звертає увагу дітей на те, як художник розв'язав завдання, поставлені перед ними.

Форма бесіди може бути різною. Коли діти те не мають потрібних знань, щоб розкрити зміст твору, вихователь спочатку сам розповідає про картину, а потім ставить їм запитання. А якщо діти підготовлені до сприймання картини, вся бесіда може складатися із запитань і відповідей.

За допомогою інформаційно-рецептивного методу вихователь ознайомлює дітей з новими способами передачі форм предметів. Коли діти малюють предмет вперше, педагог аналізує його з вихованцями, показує певну послідовність його зображення. Темп показу зображення має бути повільним, чітким і супроводжуватися поясненням вихователя. Слово педагога повинно бути образним, емоційним і викликати у дітей позитивні емоції.

Наприкінці заняття вихователь оцінює роботи дітей, вчить їх аналізувати свої роботи і роботи товаришів. Запитаннями з'ясовує, що вони намалювали правильно, виразно і що треба виправити. Запитання дітям даються короткі й чіткі, прості, зрозумілі за змістом.

В аналізі й оцінюванні робіт повинні брати участь не тільки активні діти, а й малоактивні. Після обговорення вихователь висловлює свою думку. В аналізі роботи треба виділити уміння дитини передавати в сюжетному малюнку характерні особливості будови предметів та їх пропорції; уміння розміщувати предмети на аркуші паперу; уміння послідовно виконувати малюнок; виділяти головне в сюжетному малюнку не тільки розміром, а й кольором, чіткою прорисовкою і місцем його на картинній площині.

Даючи дітям запитання, вихователь спонукає їх самостійно закріплювати здобуті знання, активізує їхню діяльність.

Педагог цілеспрямовано озброює дітей знаннями про предмети і явища навколишнього світу, про елементарні закони композиції.

Репродуктивний метод у сюжетному малюванні застосовується для закріплення набутих умінь зображувати окремі предмети в єдиній композиції.

Цей метод активізує дитячу зображувальну діяльність, яка поділяється на відтворюючу (репродуктивну) і творчу.

Щоб вихованці привчалися самостійно зображувати предмети, щоб краще розвивалися їхня увага, пам'ять, відчуття кольору, форми предметів, композиційні уміння, доцільно давати завдання, спрямовані на закріплення знань, вироблених навичок і умінь. За даними останніх досліджень, у навчанні дошкільників сюжетного малювання застосовують частково-пошуковий і дослідницький методи навчання (Т. Комарова, Т. Казакова). Ці методи спрямовані на самостійне розв'язування дітьми зображувальних завдань, на розвивання їх творчого мислення, уяви.

Частково-пошуковий метод передбачає по елементарне навчання творчої діяльності. Наприклад, дітям пропонується намалювати рибку в акваріумі на фоні кольорового паперу (голубого або синього). Щоб навчити їх створювати просторову композицію малюнка, треба запропонувати розмістити образи на аркуші паперу в різних положеннях: одна рибка пливе в глибину, друга — піднімає на поверхню води, третя — пливе зліва направо. Для активізації показати репродукцію картини, ілюстрацію, де зображено рибку в різних положеннях.

Частково-пошуковий і дослідницький методи в навчанні сюжетного малювання іноді застосовуються одночасно. Адже обидва методи спрямовані на навчання дітей пошуків самостійного, творчого рішення композиції сюжетного малюнка.

Дослідницький метод вихователь застосовує тоді, коли пропонує виконати самостійно творчі завдання: відобразити сюжети літературного твору, створити композиції на тему навколишньої дійсності, виконати сюжетний малюнок за задумом. Завдяки дослідницькому методу в дошкільників розвиваються самостійність, ініціативність, творчий підхід до малювання.

Діяльність педагога при цьому спрямовується на формування в дітей художнього задуму, активізацію досвіду для творчого розв'язування завдання.

РОЗДІЛ 3. НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ

Тема 12. Особливість та завдання з декоративного малювання

Декоративне малювання, як і всі види образотворчого мистецтва, розвиває у дитини відчуття прекрасного. Витвори народного декоративного мистецтва близькі дітям барвистістю, простотою композиції. Знайомлячи дітей з витворами декоративного мистецтва різних областей і народностей нашої країни, педагог повинен виховувати у дітей відчуття любові до Батьківщини, пошану до праці людей, що створюють ці витвори мистецтва.

Програмою занять з декоративних видів діяльності у дитячому садку передбачені такі завдання у навчанні дітей:

1. Розвивати естетичне сприйняття при безпосередньому ознайомленні з творами декоративного мистецтва - розписом, вишивкою, керамікою тощо.
2. Вчити дітей розуміти значення і красу декоративного малювання.
3. Вчити композиції візерунків на папері різної форми, на об'ємних та площинних предметах.
4. Вчити гармонійно поєднувати кольори та їх відтінки у декоративному малюванні.
5. Оволодіти технічними прийомами декоративного малювання.
6. Вчити виконувати колективні роботи, складати панно з окремих декоративних візерунків за мотивами петриківського розпису.

Декоративне малювання вирішує наступні завдання:

- розвивати у дітей відчуття композиції у зв'язку з побудовою узору на різних формах;
- розвивати відчуття кольору;
- розвивати здібності розрізняти стилі в декоративному мистецтві і використовувати їх окремі елементи в своїй творчості;
- удосконалювати технічні навички в малюванні пензлем і олівцем.

Навчаючи дітей декоративному малюванню, педагог повинен розвивати у них уміння бачити взаємозв'язок між всіма компонентами узору, кольором, композицією, елементами форми.

У декоративному малюванні розвиток відчуття кольору виділяється як важливе завдання. Колір в розписному орнаменті тісно пов'язаний з композицією, в узорі вони невідокремлені один від одного. Опанувати всіма можливостями колірних поєднань діти дошкільного віку, природно, не можуть, хоча відчуття кольору починає розвиватися ще в переддошкільному віці.

Завдання використання кольору в декоративному малюванні ускладнюється починаючи з найбільш яскравих, контрастних поєднань і закінчуючи відтінками теплих і холодних кольорів в різних поєднаннях. Здійснення цих завдань можна почати тоді, коли діти опанують малювання простих образотворчих форм, оскільки потім буде потрібна концентрація уваги дошкільнят на новому завданні — розташуванні цих форм в певному порядку для отримання узору.

Планомірне навчання декоративного малювання починається з середньої групи.

Первинних образотворчих навичок діти набувають в першій і другій молодших групах, причому деякі завдання в другій молодшій групі носять декоративний характер.

Підготовка до декоративного малювання в другій молодшій групі

Програмою передбачені уже в 2 мол. групі заняття, на яких діти засвоюють ритмічне заповнення форми однорідними елементами. Хоча деякі завдання носять декоративний характер(наприклад, прикрасити краї хусточки смужками). Але основна мета такого заняття — не створення узору, а закріплення умінь проводити прямі лінії у різних напрямках.

Завдання навчання.

1. Ритмічно розташовувати мазки, крапки, кільце, круги на всій площині аркуша;
2. Проводити лінії всією шириною ворсу пензля.

3. Поєднувати 2 кольори у візерунку.

4. Використовувати червоний, жовтий, зелений, синій, білий, чорний, рожевий, блакитний кольори. Вчити розпізнавати і називати кольори.

5. Ознайомлювати дітей з візерунками укр. нар-декор-прилад мистецтва: рушники, скатертини, килимові вироби, керамічні та дерев'яні іграшки тощо.

Тема 13. Декоративне малювання в середній групі

Завдання навчання декоративному малюванню у середній групі наступні:

- розвивати композиційні уміння в ритмічному розташуванні форм в узорі на смузі, квадраті, крузі;
- розвивати відчуття кольору — уміння красиво поєднувати контрастні кольори;
- розвивати уміння в малюванні різних великих і дрібних форм — простих елементів узору;
- розвивати технічні навички в користуванні пензлем (легко торкатися паперу, роблячи крапки; діяти всією поверхнею пензля, проводячи смуги, мазання).

Діти, знайомлячись з декоративним малюванням, повинні навчитися ясно уявляти собі, що таке ритм і симетрія, без чого декоративне мистецтво не може існувати.

Завдання з декоративного малювання в середній групі за композиційними завданнями схожі з наклеюванням готових форм.

Спочатку діти вчать проводити пензлем рівні лінії і наносити між ними мазки, що ритмічно повторюються, або крапки, чергувати мазки за кольором, міняючи їх положення, коли узор ускладнюється.

Мазок — найлегший для виконання декоративний елемент, оскільки він не вимагає особливо точних рухів і виходить легким прикладанням пензля до паперу. Тому спочатку в узор включаються мазки, а потім вже крапки. Крапка вимагає оволодіння новим прийомом роботи пензлем (пензель тримати вертикально) і достатньо розвиненої координації рухів, щоб тільки торкатися паперу кінцем пензля.

Дитині необхідно відчути і зрозуміти, як в залежності від призначення і форми предмету змінюється орнамент, який його прикрашає. Звідси вона взнає про значення, доцільність оформлення, зв'язок форми і змісту. Програма передбачає такі завдання з декоративного малювання: учити малювати за мотивами української вишивки, кераміки, килимарства, писанкарства, народних іграшок; виконувати візерунки на прямокутнику, квадраті, крузі, різних плоских паперових формах, що імітують предмети побуту. Формувати вміння ритмічно розміщувати елементи візерунка по всій площі, по краях, у середині; використовувати елементи візерунка: лінії, мазки, крапки, кружечки, кільця; кольорові поєднання властиві для вишивки та кераміки.

Тематика занять пропонується така: килимова доріжка, гарна хустинка, килимок, рушник, серветка, скатертина, кухлик, чашка, блюдце, тканина на сукню, ячко-крапанка, рукавичка, пташка, рибка, коник, лялька.

Композиція перших малюнків також найпростіша: ритмічне повторення одного і того ж елемента. Ритм руху руки, властивий людині, полегшує цей повтор і допомагає передачі ритму в образотворчих формах.

Чергування — складніший композиційний прийом, оскільки заснований на поєднанні декількох форм. Дітям середньої групи доступне чергування двох елементів за формою або за кольором.

Ускладнення програмового матеріалу йде за рахунок складнішої композиції і введення нових образотворчих елементів в узор. Окрім крапок і мазків, діти вчаться використовувати в узорі круги і кільця, з прийомами малювання яких вони знайомилися ще в молодшій групі.

У декоративному малюванні зображення цих форм трохи змінюється: вони меншого розміру, при малюванні повинні відповідати один одному по величині і, крім того, вони не пов'язані з образом предмету, що також робить їх зображення важчим для дитини.

Окрім смужки, діти вчаться розташовувати узор на інших формах — квадраті, крузі. Ці форми вимагають іншої композиції в узорі. Природно, що

використовувати простий лінійний повтор тут не можна, оскільки у квадрата є сторони, кути, центр; у круга — край і центр.

Методика навчання

У дітей середньої групи починає формуватися художній смак. Вони можуть назвати, які картини та ілюстрації їм більше подобаються, визначають явища природи, які передані зображувальними засобами. Вихователь знайомить дітей із скульптурою малих форм. В основному це народні іграшки. Народна іграшка радує дітей своєю яскравістю, простотою і виразністю образу. Розглядання витворів народного мистецтва проводиться перед декоративним малюванням. Для розвитку уяви можна використати вирізані з паперу силуети коника, корови, ляльки. Перед дітьми виникає незвичайний яскравий образ іграшки народної.

Вихователь звертає увагу дітей на різноколірний узор з кругів, крапок, колечок. Після прикраси декоративним узором пташка дійсно стане красивою, казковою.

В окремих випадках з метою наочного пояснення способу зображення дається дидактичний зразок - це зображення, в якому ясно виступають ті риси, на які треба в даному випадку звернути увагу дітей, і прибрати все зайве. Зразок може бути виконаний нейтральним кольором без розфарбовування. Кольори діти застосовуватимуть самостійно. Зразок повинен бути грамотним і правдивим. В процесі пояснення діти називають частини, визначають їх відносну величину, розташування. Не допускаючи копіювання зразка, слід заохочувати доповнення зображення деякими деталями.

Вихователь повинен пам'ятати, що засвоєння елементів узору - мазків, крапок, смуг, кілець - є разом з тим і засвоєння якої-небудь технічної навички. Кожен елемент в узорі повторюється зазвичай кілька разів, тому у дітей є можливість вправлятися в його виконанні. Повторення мазків, крапок, смуг є в узорі рівномірним. При показі вихователь підкреслює ритмічність рухів, і коротким словом звертається до дітей, наприклад: «ще, ще», «так, так».

У таких випадках, коли узор створюється за зразком, важливе значення має сприйняття його дітьми. Перш за все вихователь дає дітям можливість побачити узор в цілому, потім виділяє елементи узору, називає їх, звертає увагу на їх повтор. Сухим пензликом вихователь показує на зразку повторні мазки, крапки, роблячи рухи, відповідні їх зображенню, потім уточнює послідовність виконання.

Показ способів створення узору після такого пояснення на зразку потрібні лише на перших порах і тоді, коли засвоюється новий технічний прийом, наприклад нанесення мазків притисненням пензлика. Якщо засвоюється тільки розташування узору, а елементи його знайомі дітям, показ не потрібний. Іноді можна викликати дітей, щоб вони намалювали на мольберті ті або інші частини узору.

Коли яка-небудь побудова узору дається вперше, зразок повторюється дітьми без змін. Але на наступному занятті вони можуть змінити кольори порівняно із зразком або доповнити узор новими елементами. У цих випадках у зразку намічається лише схема побудови узору. Подальші заняття проводяться без зразків.

Кожний зміст можна виразити по-різному. Тому слід застосовувати такі методи навчання, які не приведуть до одноманітності способів виразності. Наприклад, спосіб розташування зображення на вузькій смузі не може бути єдиним і обов'язковим у всіх випадках.

В своїх малюнках діти все частіше відображають те, що бачили в навколишньому світі чи при розгляданні ілюстрацій. Хоча їх роботи досить прості, вихователю необхідно викликати у дітей доброзичливе відношення до малюнків: «Як гарно прикрашений цей будиночок, він святковий завдяки вашим чудовим візерункам».

Якщо діти малюють декоративні елементи, то це повинно проходити в ігровій формі, щоб викликати інтерес у дітей до даного малюнку. Для того, щоб малюнки були виразнішими вихователь пропонує дітям папір різного формату. Зображення певного узору може бути передано в смузі чи на квадратному

аркуші паперу. Варіанти композиційних рішень знаходить вихователь, так як дитині п'яти років ще важко це зробити.

При зображенні складних елементів узору вихователь використовує показ, який супроводжує з поясненням, яке допомагає запам'ятати послідовність дій. Наприклад від чіткості руху пензля вміння ритмічно проводити лінії різної інтенсивності залежить краса візерунку.

Крім того, малювання декількома фарбами потребує оволодінням навички промивання пензля, щоб зберегти яскравість і чистоту кольору фарби. Вихователь прагне до того, щоб діти малювали не лише візерунки, які дані в малюнку, а і придумувати нові на основі набутих знань. Діти це виконують з цікавістю. На кожному занятті вихователь прагне використати методи, які направлені на розвиток у дітей самостійних способів зображення. Ця самостійність має своє місце в тому випадку, якщо дитина завжди виконує завдання запропоноване педагогом.

У середній групі діти засвоюють прийоми декоративного малювання: широкі прямі лінії на весь ворс пензля, мазки в різному положенні, крапки, круги, кільця. Особливого значення набуває зміст занять. Т. Зернова пропонує побудувати заняття в такій послідовності, щоб була можливість поступово ускладнювати елементи декоративного малювання. Зернова видала навіть книгу «Естетичне виховання в дитячому садку», де розкрила весь зміст декоративного малювання. За порадами Зернової такий елемент як мазок широко застосовується в декоративних виробках і легко виконується - прикласти ворс пензля до паперу і підняти. Але розташувати мазок на папері можна по-різному: вгорі, внизу, навкіс тощо. Якщо ж навчити послідовного оволодіння мазком від малювання простим способом до складного, то діти оволодівають цим елементом, і у них розвивається кисть руки. Вихователь проводить заняття, де використовує різноманітні кольори. Значна частина малюнків на білому папері. Використовується і кольоровий папір - сірий, беж, блакитний.

Щоб навчити дітей декоративного зображення, вихователь використовує різні методичні прийоми: наочні, словесні та ігрові. Формою унаочнення на занятті є натура, зразок, показ способу зображення.

Тема 14. Навчання декоративного малювання дітей старша групи

Завдання навчання декоративного малювання:

1. Учити дітей сприймати засоби виразності народного мистецтва.
2. Ознайомити з елементами візерунків та поєднанням кольорів в українському народному мистецтві.
3. Учити малювати за мотивами петриківського розпису, української вишивки, кераміки, мережив.
4. Учити складати декоративні візерунки на різних площинних формах (смужка, квадрат, багатокутник, круг, силуети, що зображують предмети побуту), підкреслюючи елементи симетрично. Формувати композиційні вміння, чуття ритму.
5. Удосконалювати технічні навички дітей: тримати пензель похило та вертикально, малюючи лінії, крапки, дуги, ламані, хвилясті лінії, мазки різного розміру, крути, кільце; добре насичувати пензель фарбою, знімаючи зайву, начисто промивати його, щоб не змішувалися фарби, легко і впевнено вести ворс пензля по паперу.
6. Учити використовувати всі кольори спектра, відтінки, біле та кольорове тло; розвивати чуття кольору при складанні багатоколірної гами.
7. Формувати трудові навички, організаторські здібності уміння доводити справу до кінця, виконувати завдання колективно.
8. Учити об'єктивно та обґрунтовано оцінювати роботу свою і товариша.
9. Виховувати інтерес до декоративного мистецтва, повагу до праці народних умільців, естетичні почуття, творчу уяву.

Ці завдання реалізуються на заняттях - 2 заняття. в місяць.

Методи і навчання декоративному малюванню:

1. При навчанні дітей складати візерунки звертають увагу на засвоєння способів розташування візерунка на квадраті, крузі, розетці, симетрично

розміщуючи елементи візерунка на силуетах, що зображують різні предмети побуту (посуд, одяг, речі). Прикрашення предмета вирізаного із папера дає дітям більше задоволення, ніж просте заповнення геометр, фігури.

2. Бажано мати альбом по декоративну - прикладному мистецтву який буде сприяти розвитку у дітей естет, сприйняття. При розгляді простих орнаментів діти можуть самі показати і пояснити розташування візерунку (по кутах, всередині, по сторонах і т. д.)

3. Взірець в старшій групі частіше використовують кілька для пояснення. Візерунок діти виконують самостійно, використовуючи по своєму бажанню всі його елементи, колір і т. д.

4. У старшій групі розглядання зразка треба починати з визначення, за яким народним візерунком він виконаний (за укр. керамікою, вишивкою, петриківським розписом тощо). При цьому обов'язково з'ясувати за якими ознаками діти впізнали повний вид мистецтва (характерні елементи, поєднання кольорів). Важливо звернути увагу на розміщення елементів на папері, їх кількість, розмір, запитуючи, де намальовані квіти, пуп'янки, де однакові квіти, листочки (в кутах хустинки по краях серветки).

5. Щоб нове завдання було зрозуміле дітям, зразки можуть бути різними, добре дати 2-3 взірця, які різняться формою паперу, кольором тла, різними поєднаннями і розміщенням елементів, і порівняти їх між собою, виявити, що в них спільне, і в чому різниця. Для точного повторення взірця даються тільки тоді, коли дітей знайомлять з якимось новим композиційним прийомом чи елементами візерунку.

6. Показ використовується частковий, але показують таку частину, яка дає можливість дитині зрозуміти послідовність виконання завдання. Якщо візерунок складаються з 2 елементів (листя і ягоди, листя і квіти), то наказ як малювати перший елемент в усіх частинах форми (у кутах чи зубцях, а другий - ягоди показати лиш один раз між намальованими листочками).

7. Зосередити увагу на показі, активізувати дітей, допомагають запитання про послідовність виконання візерунка, поєднання кольорів, композицію. Іноді

варто уточнити чи зрозуміли вони, як тримати пензель, щоб залишився широкий чи вузький слід від ворсу.

8. Використання худ, слово на початку чи в кінці заняття при розгляд, дитячих робіт, що створює емоційний настрій, підкреслюють характерне для певного виду народи, мистецтва, посилюють інтерес малят до нього.

9. З метою заохочення дитячої ініціативи, при аналізі малюнків в кінці заняття вихователь звертає увагу на ті із них, де є елементи творчості. Не звертаючи на те, що скопійовані малюнки можуть бути виконані акуратніше. Діти відчують позитивне відношення до їх творчості, будуть старатись працювати самостійно.

10. Дітям дають самостійно при аналізів візерунків, для цього організують виставки творів народно-прикладного мистецтва, дитячих робіт.

11. Бесіда супроводжує знайомство, обстеження і розгляд предметів декоративно-прикладного мистецтва. В зміст бесіди входять короткі історичні відомості про народи, промисел і запит, які направляють увагу на стиль нар. іграшок, розписів.

12. Розгляд, предметів народного мистецтва організовується не тільки на заняттях, а й в повсякденному житті.

13. Розгляд елементів народного розпису: (3-4) намальовані вихователями великими (окремо кожний елемент), з підкресленням характерною технікою виконання.

14. Замальовування цих елементів візерунка дітьми і використання цих замальовок для ескізів на подальших заняттях.

15. Показ вихователем варіантів композиційного вирішення орнаментів по мотивам народних розписів.

16. Показ дітьми на фланелеграфі варіанти декоративних композицій із готов, вирізаних елементів візерунка.

17. Оцінювання дитячих декоративних композицій з використанням уявляє ситуації (як художник в майстерні), з розповіддю про техніку, колір, композицію, схожість на народи, розписом.

18. Використання уявних ситуацій, ігрових мотивів для виховання інтересу до народних виробів для виховання творчості і активності дітей.

19. Використання народних загадок, потішок, скоромовок, для створення у всіх радісного, мажорного настрою, образного сприймання світу, розвиток мови, мислення.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Завдання та методика навчання аплікації дітей молодшої групи. Дотримання правил техніки безпеки у роботі з дітьми.
2. Види зображувальної діяльності у ЗДО. Місце зображувальної діяльності серед інших видів діяльності.
3. Ускладнення вимог до зображення тварин у малюнках дітей різних вікових груп.
4. Типи та види занять з образотворчої діяльності. Структура та тривалість занять.
5. Ускладнення вимог до зображення транспорту у малюнках дітей різних вікових груп.
6. Ускладнення вимог до зображення споруд у малюнках дітей різних вікових груп.
7. Інформаційно-рецептивний метод навчання дітей образотворчій діяльності.
8. Методика навчання малюванню за мотивами української вишивки.
9. Сучасна класифікація методів навчання образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.
10. Використання інноваційних технік у малюванні, ліпленні, аплікації .
11. Роль декоративно-прикладного мистецтва в житті людей. Методика ознайомлення дітей з декоративно-прикладним мистецтвом.
12. Ускладнення програмових вимог ліплення посуду різними способами за мотивами української кераміки.
13. Методи навчання образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.
14. Ускладнення програмових вимог до зображення людей у малюнках дітей різних вікових груп.

15. Методика організація навчання декоративного малювання старших дошкільників.
16. Ігрові методи навчання образотворчій діяльності дітей дошкільного віку.
17. Методика організації навчання ліпленню в старшій групі.
18. Аналіз робіт дітей. Форми аналізу. Залучення дітей до аналізу якості виконання завдань.
19. Завдання та методика навчання аплікації дітей старшої групи. Розвиток творчості у виборі техніки виконання аплікації.
20. Ускладнення вимог до зображення дерев у малюнках дітей різних вікових груп.
21. Конструювання в ЗДО. Дотримання техніки безпеки на заняттях з конструювання.
22. Методика організації навчання ліпленню в молодшій групі.
23. Форми організації та методика проведення занять з малювання з дітьми молодшого віку.
24. Методика навчання ліплення декоративної пластини.
25. Форми організації та методика проведення занять з малювання з дітьми середнього віку.
26. Форми організації та методика проведення занять з малювання з дітьми старшого дошкільного віку.
27. Методика проведення занять з ліплення в середній групі.
28. Аплікація. Види аплікації в ЗДО. Основні способи виготовлення аплікації.
29. Методика організації навчання ліпленню в старшій групі.
30. Методика організації навчання предметного, сюжетного малювання за програмою старшої групи.
31. Роль наочності у навчанні зображувальної діяльності. Види наочного матеріалу і вимоги до нього.
32. Організація самостійної образотворчої діяльності. Обладнання та оформлення кутків.

33. Завдання та методика навчання аплікації дітей в середній групі. Дотримання правил техніки безпеки у роботі з дітьми.
34. Види наочного матеріалу. Використання демонстраційного та роздаткового матеріалу у роботі з дошкільниками.
35. Методика організації занять з малювання інноваційними техніками.
36. Методика ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва.
37. Методика організації занять з аплікації нетрадиційними техніками..
38. Обладнання куточків для самостійної творчості дітей. Способи керівництва самостійною художньою діяльністю.
39. Мистецтво як елемент культури, її знак та символ.
40. Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як наука.
41. Ліплення як різновид скульптури. Види, способи та прийоми ліплення.
42. Ускладнення вимог до зображення людини у малюнках дітей різних вікових груп.
43. Конструювання виробів з покидькового матеріалу. Дотримання правил техніки безпеки.
44. Ознайомлення дітей з Яворівською забавкою.
45. Ускладнення вимог у навчанні малюванню за мотивами української вишивки.
46. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності.

Практичні завдання

1. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ліплення макітри» (старша група).
2. Продемонструвати спосіб виготовлення будиночка з паперу поділеного на 16 частин.
3. Визначити мету і скласти план проведення заняття з малювання на тему: «Осінь чарівниця» (старша група).
4. Продемонструвати послідовність та способи асиметричного вирізання.
5. Назвати та замалювати елементи Опішнянської кераміки.

6. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ліплення фруктів» (середня група).
7. Визначити мету і скласти план проведення заняття з малювання на тему: «Тихо падає сніжок» використавши нетрадиційну техніку (молодша група).
8. Продемонструвати послідовність та способи симетричного вирізання (геометричний орнамент).
9. Продемонструвати послідовність та способи вирізання витинанки .
10. Визначити мету і скласти план проведення заняття з аплікації на тему: «Національний костюм мого краю» (старша група).
11. Визначити мету і скласти план проведення заняття з малювання на тему: «Намалюємо гори Карпати » (колективна робота старшої групи).
12. Визначити мету і скласти план проведення заняття з малювання на тему: «Казковий будинок» (старша група).
13. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ліплення декоративної пластини» (старша група).
14. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ліплення людини» (старша група).
15. Продемонструвати послідовність та способи вирізання рослинних елементів для декоративної аплікації.
16. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ліплення ведмедика» (середня група).
17. Визначити мету і скласти план проведення заняття з малювання на тему: «Ялинка взимку» (молодша група).
18. Назвати та замалювати елементи Петриківського розпису.
19. Визначити мету і скласти план проведення заняття з ліплення на тему: «Ми маленькі гончарі» за мотивами Косівської кераміки (середня група).
20. Визначити мету і скласти план проведення заняття з аплікації за твором Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» (старша група).
21. Визначити мету і скласти план проведення заняття з аплікації на тему: «Натюрморт» (старша група).

22. Визначити мету і скласти план проведення заняття з конструювання (природній матеріал) на тему: «Лісові мешканці» (старша група).
23. Визначити мету і скласти план проведення заняття з конструювання на тему: «Лялька з ниток»» (старша група).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Поліщук О. В., Воедило О. В. Підготовка студентів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 120с.
2. Білан О. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264 с.
3. Сара Галл. Як розуміти мистецтво. Київ: Книголав, 2020. 48с .
4. Дроботий О.Л., Кривонос М.Л.. Образотворча діяльність. Старший вік: посіб. Харків: Ранок, 2017. 208 с.

Допоміжна

1. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібн. Київ :Кондор, 2009. 200 с.
2. Лихач Л. , Гончар П. Чисте мистецтво. Pure Art. Київ: Родовід, 2017. 304с.
3. Марчак В. П. Про малярство: навч. посіб. Київ: Стебеляк О. М., 2018. 264 с.
4. Павельчук Іва. На перехресті модерну: інспірації японізму у практиці українських колористів 1900-1930-х років. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 224с.
5. Петренко Ю. М. Моя перша книжка з малювання : методика занять образотворчим мистецтвом з дитиною дошк. та мол. шк. віку. Київ : Аконіт, 2008. 6 с.
6. Сухорукова Г. В., Дронова О. О, Голота Н. М. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: навч. посіб. Київ: Слово, 2010. 270 с.
7. Нежура Т. В. Розвиток креативності майбутніх вихователів у процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу. Психолого-педагогічна

підготовка майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх реформ: матеріали Всеукр. наук-практ конф., 06-07 грудня 2018р. Львів, 2018. С. 82—84.

Електронні ресурси

1. Сучасні форми організації дитячої образотворчої творчості. URL: <http://ditsad.com.ua/konsultac/konsultac2503.html>.
2. Інноваційні технології в розвитку креативних здібностей дошкільників у різних видах діяльності. URL: <http://vihovateli.com.ua/stati/6468-innovatsionnye-tehnologii.html>
3. Образотворче мистецтво. Видавництво Ранок . URL: <https://www.ranok.com.ua/subject/obrazotvorche-mistetstvo-701.html>
4. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf